

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Історичний факультет
Кафедра історіографії, джерелознавства та археології

Пояснювальна записка

до дипломної роботи
БАКАЛАВРА

на тему: «**Німецька та австрійська музика в Харкові у XIX-XX століттях**»

Виконала: студентка IV курсу
денної форми навчання
напряму підготовки (спеціальності)
032 «історія та археологія»
Люта Тетяна Вячеславівна
Керівник: к.і.н., проф.
Куделко Сергій Михайлович

Рецензент: к.і.н., доц.
Павлова Ольга Григорівна

Харків – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ.....	7
РОЗДІЛ 2. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА В УКРАЇНІ ХІХ-ХХ СТОЛІТТЯХ.....	20
РОЗДІЛ 3. НІМЕЦЬКА ТА АВСТРІЙСЬКА МУЗИКА В ХАРКОВІ ХІХ-ХХ СТОЛІТТЯХ.....	48
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	64
РЕЗЮМЕ.....	73
RESUME.....	73

ВСТУП

Актуальність теми. Музична культура України XIX-XX ст.ст. характеризується дедалі все більшою професіоналізацією у виконавстві й композиторській творчості. Цей процес був тісно пов'язаний із роботою в Україні, насамперед, яскравих творчих особистостей-іноземців. Які жили на її теренах упродовж багатьох років і зробили неоціненний внесок у розвиток вітчизняного оркестрового, хорового, ансамблевого і сольного виконавства.

Чільне місце в музичній культурі України тих часів посідали німецькі та австрійські музиканти різного фаху. Виховані найчастіше в західноєвропейських консерваторіях і переселившись до півдня Російської імперії (України), вони, як носії передових європейських традицій у виконавстві і педагогіці, нерідко були наділені неабияким композиторським хистом, були в авангарді музично-культурного процесу в своїй другій батьківщині. Діяльності найяскравіших з них присвячені праці деяких сучасних українських музикознавців, серед котрих можна виділити, перш за все, О.С. Зінкевич. Нерідко діяльність німецьких та австрійських музикантів в Україні в дореволюційні часи висвітлювалась дослідниками: В.О. Богдановим, М.І. Кузьмінім, К.І.Шамаєвою та ін. у контексті аналізу інших музикознавчих проблем. Проте багато імен представників німецької та австрійської музичних традицій, котрі зробили вагомий внесок у розвиток музичної культури Харкова і всієї України зокрема, й досі залишилися поза увагою дослідників. Дана робота має заповнити деякі прогалини у вивченні історії музичної культури України. Цим обумовлена актуальність нашої роботи.

Стан наукової розробки проблеми. Історію розвитку української музичної культури в різні періоди вивчали Л. Корній, Т. Булат, І. Лисенко, Л. Архімович, Д. Антонович, В. Сокальська, В. Шульгіна М. Гордійчук, А. Ковальчук, О. Шевнюк, Л. Корній, Н. Московченко, А. Ольховський та інші дослідники.

Вивченню теорії і практики розвитку музично-виконавської діяльності у різних регіонах України у другій половині XIX – на початку XX століття присвячено праці О. Конової, К. Вебера, М. Богданова, Є. Куришева, Т. Лаврищевої та ін.

У роботах Ю. Зильбермана, Л. Кауфмана, В. Кравця, І. Малишевського, О. Михайличенка, висвітленні віхи життєвого та творчого шляху відомих музичних діячів другої половини XIX – початку XX століття.

Окремі аспекти становлення та розвитку музичної культури Слобожанщини розкриваються у сучасних історичних, культурологічних та музикознавчих наукових розвідках, де висвітлюються суспільно-культурні тенденції (В. Осадча, І.Плахтій, Н.Руденко, Л.Тишевська, В.Шейко, С.Шефель та інших), просвітницька, культурногромадська діяльність музичної інтелігенції краю (В.Виткалов, Г.Каневська, Т.Коломієць, О.Кононова, Ю.Лошков, Н.Пирогова, З.Юферова та інші), особливості розвитку музичної освіти (М.Давидов, Н.Межова).

Також не можна не згадати про В. Щепакіна, який досліджував безліч вузьких тем стосовно вивчення впливів західноєвропейських музичних традицій на розвиток північно-східного і південно-західного регіонів України. Історик опрацьовував такі теми, як традиції проведення неправославних духовних концертів в Україні в середині – другій половині XIX ст., розвиток камерного виконавства у Харкові наприкінці XIX – початку XX ст., неправославні духовні концерти в Україні на початку XX ст., тему діяльності західноєвропейських народних музикантів на теренах України в XIX – на початку XX століть та багато інших.

Отже, можна констатувати, що в дослідженні німецької та австрійської музики в Харкові XIX-XX ст., а також історії музичного мистецтва в Україні окресленого періоду накопичено певну кількість

наукової літератури, що відображає різні аспекти вивчення проблеми, але загалом слід зазначити, що комплексного дослідження, присвяченого вивченню проблеми німецьких та австрійських впливів на розвиток музичної культури України в аспекті численних міжособистісних творчих контактів іноземних фахівців і вітчизняних музикантів, які особливо активізувалися в XIX – XX ст.ст, досі не існує.

Мета роботи полягає в тому, щоб дослідити вплив німецьких та австрійських музикантів на музичну культуру України і Харкова, зокрема.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких наукових завдань:

- проаналізувати джерела та історіографію дослідження проблеми;
- дослідити музичну культуру в Україні XIX-XX ст.ст.;
- з'ясувати вплив німецької та австрійської музики в Харкові XIX-XX ст.ст. на становлення української музичної культури.

Об'єктом дослідження виступає музична історія України XIX-XX ст.ст.

Предметом дослідження є різнопланова діяльність німецьких та австрійських музикантів в Харкові XIX-XX ст.ст.

Хронологічні рамки дослідження окреслені XIX-XX ст.ст.

Територіальні межі відповідають сучасним кордонам України.

Методи дослідження. У праці використано низку загальнонаукових і спеціальних методів. Діалектичний метод пізнання дав можливість обґрунтувати інтеграцію західноєвропейських музично-культурних впливів на музичну культуру України. Для вивчення процесу розвитку міжнаціональних стосунків у музично-культурній царині України використовувався порівняльно-історичний метод. Історико-генетичний метод допоміг за допомогою загальних визначень і з'ясування основних понять специфіки розвитку міжнаціональних музично-культурних стосунків перейти до конкретизації різнорівневої творчої співпраці представників різних

західноєвропейських країн з представниками місцевої музичної еліти та, згодом, становленню українських виконавських, композиторських, музично-педагогічних традицій, заснованих на синтезі західноєвропейських та вітчизняних засад. Ретроспективному осмисленню музично-культурного розвитку України в загальному сприяло широке застосування історичного методу. Одним з визначальних компонентів проведеного нами дослідження став культурологічний підхід.

Наукова новизна роботи полягає в заповненні деяких прогалин у вивченні історії музичної культури України, дослідженні значення творчої діяльності німецьких та австрійських музикантів для музичної культури України і у Харкові взагалі.

Структура бакалаврської роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг роботи становить 73 сторінки, з них 63 сторінок обсяг основного тексту. Список джерел та літератури становить 98 позицій.

При розробці нашої теми, ми зіткнулися з низкою труднощів, які пов'язані перш за все зі слабкою розробкою проблеми у літературі взагалі, неможливістю повноцінно користуватися бібліотечними фондами в наслідок пандемії.

РОЗДІЛ 1. ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Впродовж багатії на події історії України на її мистецьке життя мало вплив безліч чинників з боку музичних культур різних народів та країн. Тривалі та численні творчі контакти між вітчизняними діячами та представниками західноєвропейських музичних культур на протязі XIX – XX століть стали найважливішими за своїми наслідками на еволюцію музичної культури України. У Західній Європі в окреслений період музичні культури мали вже уставлені історичні традиції. Багато сфер російської музичної культури на той момент тільки починали формуватися і починали залучати до цього процесу професійних кадрів, талановитих українців у тому числі.

У другій половині XIX – на початку XX століття почався процес становлення, популяризації та розвитку таких форм музично-культурної діяльності, як професійне оркестрове, сольне, оперне камерно-ансамблеве виконавство, організовувалися різного напрямку аматорські й напіваматорські творчі товариства, гуртки, перші приватні музичні навчальні заклади тощо. Цей процес відбувався в безупинній творчій взаємодії представників різних музично-культурних традицій – німецької, австрійської, єврейської, польської, чеської, угорської, румунської, словацької, французької, італійської, російської тощо. Такі крос культурні контакти відбувалися в переважній більшості регіонів сучасної України, які за тих часів були частиною Російської імперії, і насамперед у їхніх культурних центрах.¹

Історія творчої співпраці представників західноєвропейських музичних традицій з національними діячами в сфері музичної культури багата на мистецькі події та яскраві особистості. З одного боку, це свідчить про відносну близькість між західноєвропейською і українською філософією, естетикою, ментальністю, світосприйняттям в цілому, а з іншого – свідчить,

¹ Щепакін В. М. Західноєвропейські народні музиканти на теренах України в XIX – на початку XX століть / Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. / за ред. В. Я. Даниленка. Харків, 2012. № 2 : Мистецтвознавство. С. 182-183..

що загальний культурний рівень українського населення був відносно високим. Відомий український учений та історик Д. Антонович вважає, здатність розвивати, сприймати і творчо змінювати традиції інших власному культурному середовищі є показником загального культурного рівня будь-якої країни.¹

Багатьма українськими та зарубіжними вченими було проведено велику кількість великих досліджень щодо особливостей формування та розвитку музичної культури та / або музичної педагогіки чи певних форм музичного виконання та культурного життя етнічних меншин, що проживають у країні. Різні міста. Протягом ХХ століття музикознавці та історики музичної культури проводили такі наукові дослідження, і вони стали більш активними та особливо важливими за часів незалежності України. До великої кількості детальних праць, опублікованих за цією темою за останні два десятиліття, слід додати глибокі дослідження краєзнавчих аспектів, які часто досліджують проблеми співіснування представників різних національних спільнот та проблеми їх щоденної взаємодії (включаючи музику та культуру).

Незважаючи на значну кількість наукових розвідок у цій царині українських і деяких зарубіжних учених, комплексного дослідження досі не існує. Тому вітчизняній науці потрібно провести комплексні дослідження для вивчення впливу Західної Європи на розвиток української музичної культури через численні міжособистісні та творчі контакти іноземних експертів та вітчизняних музикантів. Зазначимо, що така культурна взаємодія особливо активізувалася в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Слід сказати, що саме у Харкові процес "європеїзації" у галузі музичного виконавства та музичної освіти був найбільш активним та успішним. Цей важливий науковий, культурний, економічно

¹ Українська культура : лекції / за ред. Д. Антоновича ; упоряд. С. В. Ульяновська ; вступ. ст. І. М. Дзюби ; перед. слово М. Антоновича ; додатки С. В. Ульяновської, В. І. Ульяновського. Київ : Либідь, 1993. С.21.

розвинений центр Півдня Російської імперії мав найсильнішу спонсорську підтримку і водночас був найпривабливішим для численних західноєвропейських музикантів, які перебиралися в Харків задля пошуків визнання своїх талантів: педагогічних, композиторських, виконавських тощо.

Численні представники західноєвропейських музичних культур були найпотужнішим локомотивом більшості позитивних змін у сфері залучення та пропаганди кращих світових досягнень у музично-виконавській і музично-педагогічній діяльності. На той час майже у всіх культурних центрах України проживали представники інших європейських народів. Деякі приїздили до України з метою реалізувати тут свої музично-виконавські, музично-педагогічні та організаторські здібності. Через фактичну відсутність українських та російських експертів у цій галузі, або через свій великий талант, іноземці обіймали відповідальні посади керівників музично-виконавських колективів, солістів-інструменталістів та співаків, музичних педагогів і навіть директорів щойно створених музично-просвітницьких та музично-педагогічних об'єднань різних рівнів і статусів.

Професійні українські та російські музиканти найчастіше здобували музичну освіту в західноєвропейських музичних навчальних закладах або на батьківщині, але під керівництвом західноєвропейських викладачів. Здатність адаптуватися до місцевих умов та сприймати культуру своєї нової батьківщини дозволили тисячам західноєвропейських професіоналів протягом тривалого часу принципово впливати на загальний напрямок розвитку української музики та культури та часто визначати ці напрямки. Іноземці сприймали нашу культуру як таку, якій є сенс дарувати свої таланти, свою творчість і віддати багато років свого життя.¹ Водночас, оскільки західноєвропейські музиканти органічно сприймали українську музичну культуру, соціально-політичну і навіть релігійну реальність, вони не

¹ Щепакін В. М. Западноевропейские традиции в музыкальной культуре Украины конца XIX – начала XX века/ Музыкальная культура Беларуси и свету ў навуковым асэнсаванні : навуковыя працы Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Серыя 1, Беларуская музычная культура / [склад. В. У. Дадзіёмава]. Мінск, 2014. Вып. 31. С. 202–214.

відчували себе повною мірою чужими елементами, та більш-менш інтегрувалися в культурний процес і навіть стали його незамінною. Це побічно підтверджується в численних позитивних рецензіях в періодичних виданнях того часу. Це, зокрема, видання на музично-організаційну, педагогічну, концертно-виконавську, суспільно-громадську, нотно-видавницьку діяльність іноземних (переважно західноєвропейських) фахівців, програми концертів, різні звіти, інші важкодоступні для вивчення матеріали. Також, безпосередньо підтвердженням цьому може слугувати композиторська діяльність найобдарованіших із західноєвропейських музикантів, які мешкали або гастролювали в Україні.

Окрім діяльності в Україні численних західноєвропейських професійних і народних музикантів, важливою складовою культури більшості міст і містечок було аматорське виконання. Частими гостями на таких заходах були представники місцевої інтелігенції та чиновництва, серед яких також було чимало осіб іноземного походження або таких, котрі мали іноземне коріння. Культурна історія України зберегла назви та документальні свідчення діяльності багатьох національних культурних об'єднань на її території. Це були національності для яких музична сфера була якщо не основною, то найчастіше невід'ємною частиною їх життя - німці, поляки, чехи, італійці, південнослов'янські народи та ін.

Тісні зв'язки між культурами вплинули на активне впровадження в українську музику та культурне життя майже всіх основних жанрів європейської музичної культури: опереткові і оперні спектаклі, духові та садові оркестри, ансамблі, симфонічні колективи, сольні виступи практично на всіх академічних європейських інструментах, вокально-хорова сфера та ін.

Потужне творче переплетення різних європейських жанрів, традицій і навіть музичної естетики та філософських поглядів на

статус, роль, значення та завдання музичного мистецтва створило феномен української музичної культури. Вона вже в кінці XIX – на початку XX ст. сама мала практично всі західноєвропейські риси та ввібрала в себе найкращі багатовікові здобутки різних народів, насамперед західно- та південноєвропейських. Саме завдяки плідній співпраці представників багатьох національностей українська музична культура увійшла у творчий та художній процес Європи. Це підтверджує її близькість не лише до російських, а передусім до західноєвропейських музичних традицій.¹

Питання міжкультурного діалогу в сучасній культурі та історії мистецтва є однією з провідних у вивченні особливостей та основних тенденцій культурно-мистецького розвитку. Питання, пов'язані з історичним формуванням музичної культури в Україні, особливо її східному регіоні, не є винятком. Багато аспектів становлення та розвитку музичної культури в деяких регіонах України неодноразово вивчалися вітчизняними вченими, в тому числі: Р. Розенбергом, Ю. Зільbermanом, О. Кононою, В. Кравець, К. Демочком, Т. Мартинюком, О. Зінкевич, Н. Пироговим, Я. Кацановим, М. Кузьмінім, Ю. Щербініним Й. Миклашевським, М. Черепанинім, Е. Дагілайською, К. Шамаєвою, та ін. У переважній більшості праць з цього питання порушено багатовекторний плідний дискурс між представниками різних націй, важливих для еволюції культури.

Сфера наукових досліджень дуже велика і значна. Вона враховує особливості музичної культури, особливо методи викладання музики та музичні виступи в різних регіонах України, а також культурне життя етнічних меншин, що проживали у різних регіонах України. Ці теми у своїх працях розглядали такі вчені як: В. Лапсюк, М. Степаненко, Ю. Лошкова, В. та Л. Богданови, Н. Кашкадамова, Ю. Волощук та ін.),

¹ Щепакін В. М. Западноевропейские традиции в музыкальной культуре Украины конца XIX – начала XX века / Музыкальная культура Беларуси и свету ў навуковым асэнсаванні : навуковыя працы Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Серыя 1, Беларускае музычнае культура / [склад. В. У. Дадзіёмава]. Мінск, 2014. Вып. 31. С.214.

Українські вчені (І. Котляревський, В. Антонович, П. Гулак-Артемівський, О. Потебня, Г. Квітка Основ'яненко, М. Драгоманов, І. Франко) в ХІХ столітті заклали методологічну основу для вивчення цієї проблеми. Вона пов'язана з національною ідеєю та отримала подальший розвиток у працях М. Міхновського, В. Винниченка, М. Хвильового, Ю. Липи, Д. Донцова, І. Мірчука, О. Бочковського, В. Липинського та ін.

Вивчаючи загальні теорії національної ідентичності, сучасні дослідники з'ясовують, зокрема, проблему формування та існування українського національного характеру. Зокрема, Т. Гетало вивчає особливості національної специфіки ментальності у формі національної вдачі в межах вивчення сутності ментального як культурного феномену.

Вчені В. Кравченко, О. Кіхно, І. Сурмай, С. Кримський, М. Степик, М. Култаєва та інші розглядали процес формування та розвитку національних особливостей в умовах національної культури. Ось чому особливе значення мають праці з висвітлення широкого кола питань української духовної культури у повноті різних частин цього складного організму. Це, наприклад, праці Л. Ушкалова.

Комплекс характерних рис українців виявляється в унікальному наборі неповторних національних особливостей. Це підтверджує дослідження специфіки «малоруського музичного народного тону» здійснене П. Бажанським, аналіз «характерних ознак українських народних мелодій», який здійснив Ф. Колесс, з'ясування мелодичних і ритмічних особливостей української народної музики П. Сокальського, розгляд особливостей українського народного багатоголосся А. Ященка.

Цікавими є праці О. Правдюка, А. Іваницького, І. Колодуба. Загальне дослідження О. Козаренка щодо мови української національної музики є особливо цікавим. У працях українських вчених

зв'язок музики як національної моделі світу безпосередньо пов'язаний із умовною проблематикою музичної культури з національними особливостями. Це, зокрема, робота В. Суханцевої «Музыка как мир человека: От идеи вселенной – к философии музыки». У своїх роботах вчені А. Іваницький, А. Кримський, Г. Грабович, Ю. Луцький, О. Забужко, В. Топорова, М. Кисельова, А. Нямцу, І. Лисий, С. Гриць та інші намагалися визначити роль вдосконаленого прототипу основи національної культури як прояву колективної несвідомості. Зазначимо, що на тему про роль національних ролей у формуванні української музичної культури у ХІХ столітті. спеціальних досліджень не проводилось. Однак актуальною темою є з'ясування одного з аспектів філософії культури епохи романтизму та визначення типологічних рис матеріальних форм української музичної культури як національно обумовлених тощо. Детальне опрацювання цього питання забезпечить важливе доповнення картини перехідного періоду та поглибить концепцію української культури як механізму саморегулювання складної динамічної системи.

Дослідження проблематики міжкультурного діалогу базується на широкому залученні музично-критичних публікацій у музичній та загальній періодиці ХІХ – ХХ ст. авторами яких є, зокрема, В. Сокальський, А. Юр'ян, О. Горовіц, Г. Алчевський, Р. Геніка та інші.

Теоретичною основою дослідження в культурологічній площині є:

1) концептуальні роботи засновників та теоретиків міжкультурного напрямку в різних галузях науки, зокрема в культурології: М. Херсковіца, К. Ясперса, Р. Інглхарта, К. Вельцеля, К. Левістросса та інших;

2) публікації, що розкривають проблеми міжкультурного наукового дискурсу, особливо ідею реалізації міжкультурної комунікації: Г. Хофстеде, А. Флієр, Е. Холл, Б. Рассел, Ж. Бодріяр, Ф. Левіс, Ф. Бахтін, В. Біблер та інші).

3) наукові дослідження українських етнокulturологів та філософів – М. Поповича, Є. Маланюка, І. Дзюби, Ю. Богуцького, представників

харківської культурологічної школи – К. Кислюк, В. Шейко, наукові дослідження української культурної міжвоєнної еміграції в Чехії за редакцією Д. Антоновича, публікації вітчизняних та російських учених – Ю. Шайгородського, М. Риженка, О. Буряка та М. Лебедько, І. Докучаєва, Ю. Лотмана, А. Флієра, І. Жукова, Е. Орлова, а також частини фундаментальної п'ятитомної видання «Історії української культури», яка базується на українському музичному фольклорі та еволюції української музичної культури у ХІХ столітті.

На додаток до вищесказаних праць, важливими джерелами також можуть бути:

- 1) періодичні видання Харкова ХІХ – ХХ ст.: газети «Харьков», «Южный Край», «Харьковские губернские ведомости»;
- 2) щорічні звіти місцевих відділень Імперського російського музичного товариства в Україні та Харківського музичного гуртка;
- 4) мемуарні та епістолярні свідчення сучасників культурно-мистецьких подій та істориків ХІХ – ХХ ст.;
- 5) щорічні довідкові видання ХІХ – ХХ ст. різних міст України.

Вітчизняні та зарубіжні музикознавці, культурологи та краєзнавці провели багато досліджень, більш-менш висвітлюючи та аналізуючи певні аспекти цієї теми. Всі ці джерела можна розділити на кілька категорій:

1. Дослідження із загальної історії та історії культури і побуту та краєзнавчі розвідки харківських дослідників, а також фахівців із інших регіонів України. Це і праці дослідників, що входили до Австро-Угорщини. У цих роботах розглядається робота народних та професійних місцевих і західноєвропейських музикантів на території міста чи регіону та їх роль у загальному культурному розвитку

відповідного міста чи регіону. Це праці таких дослідників як О. М. Щелкановцева¹, Й. Миклашевського,² О. Конової³ та інші.

2. Праці з історії музичної освіти в Україні та історії виконавства на окремих музичних інструментах чи групах інструментів (праці О. В. Михайличенка⁴, О. В. Конової⁵ та інших).

3. Публікації з питань функціонування місцевих відділень Імператорського російського музичного товариства, музичних училищ у містах України та музичних класів. Над цією проблемою працювали В. Кравець⁶, О. Зінкевич⁷, Л. Богданова⁸, О. Кононова⁹, Л. Єршова¹⁰ та інші.

4. Біографічні дослідження про життя та діяльність деяких видатних діячів-представників західноєвропейських традицій в українській музичній культурі України XIX –XX ст. До цих робіт слід віднести праці М. Гольдштейна¹¹, В. Руденка¹² та інших.

¹ Щелкановцева Е. М. Из истории харьковских струнных классов. URL: <http://www.elmichsch.narod.ru/Razd3/PraNign34.html>. (дата звернення: 15.10.2020)

² Миклашевський Й. М. Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII – першої половини XIX ст. Київ : Наук. думка, 1967. 159 с.

³ Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст. Харків : Основа, 2004. 176 с

⁴ Михайличенко О. В. Нариси з історії музично-естетичного виховання молоді в Україні (друга половина XIX — початок XX ст.). Київ : Вид. центр КДАУ, 1999. 238 с. ; Михайличенко О. В. Освітньо-педагогічні аспекти розвитку української музичної культури другої половини XIX — початку XX ст. : монографія. Суми : Мрія-1, 2005. 292 с.

⁵ Кононова Е. В. Пианистическая культура Харькова последней трети XIX – начала XX ст. : автореф. дис. ... канд. искусствоведения : 17.00.02 – музыкальное искусство; Киев. гос. консерватория им. П. И. Чайковского. Киев, 1984. 21 с. ; Кононова О. В. До питання становлення професійної музичної освіти у Харкові XVIII–XIX ст. / Музична Харківщина : зб. наук. пр. колективу авт. Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського / упоряд.: Калашник П. П., Очеретовська Н. Л. Харків, 1992. С. 175–190.

⁶ Кравець В. Ф. Сторінки історії Харківського музичного училища ім. Б. М. Лятошинського // З музично-педагогічного досвіду : зб. ст. / упоряд.: Г. Г. Гадзюк, Г. І. Ганзбург ; заг. ред. А. С. Зареченської. Харків, 2008. С. 5–18.

⁷ Зинкевич Е. С. Организация и деятельность Киевского отделения РМО : (к 150-летию основания) / Русское музыкальное общество (1859–1917) : история отделений. Москва : Языки славян. культуры, 2012. С. 31–63.

⁸ Богданова Л. Д. Из истории становления и развития музыкально-теоретического образования в музыкальных классах и музыкальном училище при Харьковском отделении Императорского русского музыкального общества (1871–1917) / З музично-педагогічного досвіду : зб. ст. / [упоряд. Г. Г. Гадзюк, Г. І. Ганзбург ; заг. ред. А. С. Зареченської]. Харків, 2008. С. 19–31.

⁹ Кононова Е. В. Музыкальное прошлое Харькова и РМО / Русское музыкальное общество (1859–1917) : история отделений. Москва : Языки славян. культуры, 2012. С. 115–147.

¹⁰ Ершова Л. М. Предыстория открытия на Волыни отделения Императорского русского музыкального общества / Русское музыкальное общество (1859–1917) : история отделений. Москва : Языки славян. культуры, 2012. С. 437–444.

¹¹ Гольдштейн М. Э. Пётр Столярский. Иерусалим, 1989. 98 с. (Евреи в мировой культуре : серия биографий ; вып. 12).

¹² Руденко В. И. Вячеслав Иванович Сук : попул. моногр. Москва : Музыка, 1984. 256 с.

5. Низка мистецьких і власне музичних словників та довідкових видань українською та російською мовами : М. Варварцева¹, А. Мухи², А. Пружанського³, «Мистецтво України» та «Митці України» за редакцією А. Кудрицького⁴, довідкових видань «Справочник по лютне и гитаре» Й. Зута⁵ та інші.

6. Музично-історичні дослідження іноземних авторів: Й. Сханілеца, М. Постлера, В. Крживського, З. Неєдли, Р. Будіса, Б. Уріє, Й. Санкота, а також чеські та польські музично-довідкові видання та ін.

7. Розвідки українських дослідників та представників діаспор в Україні присвячені висвітленню причин та історії України, умов життя, особливостей побуту, культурного розвитку, педагогічної, творчої діяльності німців⁶ та ін., а також окресленню проблеми синтезу європейських впливів та національної ментальності українців.⁷

8. Різноманітний спектр ресурсів Інтернету – від деяких краєзнавчих сторінок та сайтів, присвячених окремим яскравим музикантам минулого (українською, чеською, німецькою, італійською, російською мовами) і до репринтних періодичних видань XIX – XX ст., що видавались у Німеччині, Росії, Італії та Чехії.

9. Документи з особистих архівів Ю. Л. Щербініна

¹ Варварцев М. М. Італійці в Україні (XIX ст.) : біогр. слов. діячів культури / [Нац. акад. наук України, Ін-т історії України]. Київ : Ін-т історії України, 1994. 190 с

² Муха А. І. Композитори України та української діаспори : довідник. Київ : Муз. культура, 2004. 352 с.

³ Пружанский А. М. Отечественные певцы, 1750–1917 : словарь : в 2 ч. Москва : Совет. композитор, 1991–2000. Ч. 1–2

⁴ Мистецтво України : біогр. довід. / упоряд.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський ; за ред. А. В. Кудрицького. Київ : «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 1997. 700 с. ; Митці України : енцикл. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. Київ : Укр. енцикл., 1992. 846 с.⁴ Budiš R. Slavni čeští houslisté. Praha : Stát hudební vyd-vi, 1966. 195 s

⁵ Зут Й. Справочник по лютне и гитаре. Москва : Книга по требованию, 2012. 228 с.

⁶ Васильчук В. М. Німці в Україні : історія і сучасність (друга половина XVIII — початок XXI ст.) : монографія . Київ : Вид. центр КНЛУ, 2004. 341 с.; Гайдай О. М. Ідентифікація німецького лютеранського населення Півдня України в контексті музичної культури / Наука. Релігія. Суспільство. 2008. № 4. С. 3–6.; Жизнь и деятельность немцев в Харькове (XIX – начало XX столетия) // Книга дома Нюрнберга. URL: <http://www.wiedergeburt.kh.ua/book.html>. (дата звернення: 17.10.2020); Німецькі поселенці в Україні : історія та сьогодення : монографія. Київ ; Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. Вип. 1. 416 с. (Україна: історія і сучасність)

⁷ Вільшанська О. Л. Повсякденне життя міст України кінця XIX – початку XX ст. : європейські впливи та національні особливості ; Нац. акад. наук України України, Ін-т історії України. Київ, 2009. 172 с.

Роль і значення виступів військових оркестрів в українській музичній культурі, які зазвичай проводилися польськими, чеськими, німецькими, італійськими та пізніше єврейськими диригентами, вимагає більш детальних наукових досліджень. Ці численні колективи були важливою частиною культурного життя великих центрів, включаючи Харків. У той же час, загалом, такі колективи, як правило, були єдиними музичними колективами в малих містах. Музичний супровід практично всіх державних, офіційних, суспільно-громадських та благодійних заходів, а також літнього відпочинку городян базувався саме на їх діяльності. Однак поки що діяльність цих колективів в Україні розглядалася лише з точки зору історії виконання духових інструментів. Це, зокрема, кандидатська дисертація та статті Ю. А. Рудчука¹, докторська дисертація, монографія та статті В. О. Богданова² та інші.

Недостатньо дослідженою є діяльність численних садових оркестрів, деякі з яких приїздили на літні сезони із-за кордону, як правило, з таких країн як Австрія, Німеччина та Чехія, а інша, що складалася переважно з місцевих музикантів (частина яких також була колишніми вихідцями із Західної Європи), найчастіше очолювалася західноєвропейськими фахівцями.

Детального розгляду потребує організація у великих містах, зокрема в Харкові, духовних концертів представниками національних меншин, котрі не сповідували православ'я: в лютеранських і реформатських церквах, у католицьких костелах, у приміщеннях різних національних товариств тощо, а

¹ Рудчук Ю. А. Духова музика України XVIII–XIX століть : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 – музичне мистецтво ; Держ. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ, 2001. 28 с.; Рудчук Ю. А. Особливості музикування на духових інструментах в громадському побуті в Україні у XVIII–XIX століттях / Вісник КНУКіМ : зб. наук. пр. Серія: Мистецтвознавство / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2001. Вип. 4. С. 130–140.

² Богданов В. О. Історія музичного мистецтва України від найдавніших часів до початку XX ст. : [монографія] . Харків : Основа, 2007. 395 с.; Богданов В. О. Концертна практика сольо-ансамблевого і оркестрового виконавства на духових інструментах в Україні у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. /Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. вузів худож.-буд. профілю України і Росії. Харків, 2006. Вип. 4–6. С. 95–99. ; Богданов В. О. Сольно-ансамблеве і оркестрове виконавство на духових інструментах у Києві й Харкові (друга половина XIX – початок XX ст.) / Проблеми взаємодії мистецтва педагогіки та теорії і практики освіти. Мистецтво: від існуючого до виникаючого : зб. наук. пр. / Харків. ін.-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. Вип. 20. С. 348–361. ; Богданов В. О. Шляхи розвитку духового музичного мистецтва в Україні (від витоків до початку XX століття) : дис. ... д-ра мистецтвознавства : 17.00.03 – музичне мистецтво / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2008. 449 с.

також в іудейських синагогах. Цієї проблематики побіжно торкалися у своїх монографіях, присвячених іншій тематиці, О. В. Кононова ¹, в окремих статтях – І. І. Козеняшева та М. Жур ², Є. А. Козеняшев ³ та інші, а також автори сайту «Органи України» та Є. Каліберда ⁴, проте жодної узагальнюючої розвідки з цієї проблеми досі не існує.

Попри певну кількість наукових публікацій з питань історії культури Харкова і, ширше, Слобожанщини (Й. М. Миклашевського ⁵, О. В. Кононової ⁶, Ю. Ф. Вахраньова ⁷, З. Б. Юферової ⁸, Ю. Л. Щербініна ⁹, подружжя Богданових ¹⁰ тощо), проблема західноєвропейських мистецьких впливів на формування музичної культури Харькова не втратила своєї актуальності, потребує уваги насамперед до тих сфер музично-культурного життя, які досі найменше висвітлювалися, і також комплексного осягнення, ґрунтовного і всебічного вивчення.

¹ Кононова О. В. Музична культура Харькова кінця XVIII – початку XX ст. Харків : Основа, 2004. 176 с

² Козеняшева І. В. Константин Горский и музыкальная культура города Харькова начала XX столетия / Константин Горський (1859–1924) : матеріали Міжнар. наук.-творч. конф. «Пам'яті Костянтина Горського» : (до 150-річчя від дня народж.), м. Харків, 2009 р. / Генеральне консульство Республіки Польща в Харкові, Польський Дім у Харкові. Харків : Майдан, 2009. С. 67–76.

³ Козеняшев Є. А. Константин Горський – виконавець і композитор, видатний громадський діяч музичної культури Харькова на початку XX століття / Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2006. Вип. 17 : Мистецтвознавство. Філософія. С. 232–240.

⁴ Органи України: Інтернет-проект / уклад.: С. Каліберда, Є. Каліберда. URL: <http://www.organy.lviv.ua/cgi-bin/index> (дата звернення: 15.10.2020)

⁵ Миклашевський І. М. Харьковский университет как центр музыкальной культуры Слободской Украины в I половине XIX века / Учені записки ХДУ ім. О. М. Горького. Труды філол. ф-ту. Харків, 1956. Т. 3. С. 29–53. ; Миклашевський Й. М. Музична і театральна культура Харькова кінця XVIII – першої половини XIX ст. Київ : Наук. думка, 1967. 159 с.

⁶ Кононова Е. В. Музыкальное прошлое Харькова и РМО / Русское музыкальное общество (1859–1917) : история отделений. Москва : Языки славян. культуры, 2012. С. 115–147. ; Кононова О. В. До питання становлення професійної музичної освіти у Харкові XVIII–XIX ст. / Музична Харківщина : зб. наук. пр. колективу авт. Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського / упоряд.: Калашник П. П., Очеретовська Н. Л. Харків, 1992. С. 175–190. ; Кононова О. В. Музична культура Харькова кінця XVIII – початку XX ст. Харків : Основа, 2004. 176 с.

⁷ Вахраньов Ю. Ф. Клавір і клавірна музика на Україні середини XVII – першої чверті XIX століть в історичних літературних матеріалах / Музична Харківщина : зб. наук. пр. колективу авт. Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1992. С. 159–175.

⁸ Юферова З. Б. Дон-Диез «Южного края» : золотые россыпи композиторского и музыкально-критического наследия Владимира Сокальского : монография. Харьков : С. А. М., 2014. 404 с.

⁹ Щербінін Ю. Л. До історії музичної освіти в Харкові / Українське музикознавство. 1971. № 6. С. 5–14.

¹⁰ Богданов В. О. Становление и развитие профессионального музыкального образования в Харькове : вклад К. Горского / Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України : зб. матеріалів IV-ої Всеукр. наук.-практ. конф. / упоряд. С. Д. Цюлюпа. Рівне : Волинські обереги, 2012. Вип. 4. С. 142–153.

І досі на периферії уваги дослідників історії музичної культури Харкова та інших міст України XIX – XX ст. перебувають важливі сфери музично-культурного побуту. Ми вважаємо, що детального дослідження потребують такі теми, як виступи народних музикантів – представників багатьох європейських національностей та розповсюдження в народному побуті деяких інструментів, притаманних різним західноєвропейським народам. Також цікавою темою для дослідження є духовні концерти, котрі майже сторіччя (з другої третини XIX ст. і до краху Російської імперії) організовувалися католицькою, протестантською, іудейською спільнотами. Слід глибше дослідити діяльність очолюваних найчастіше західноєвропейськими фахівцями садових та військових оркестрів, які були невід’ємною й вельми важливою складовою музично-культурного побуту мешканців будь-якого міста та виступи камерних ансамблів, котрі найчастіше були інтернаціональними за складом учасників. Діяльність піаністів-концертмейстерів та гастролерів-солістів і ансамблістів – вихідців із країн Західної Європи, функціонування деяких приватних музичних навчальних закладів, побутування оперної музики в Україні поза межами власне оперних сцен також потребують детальнішого дослідження.

РОЗДІЛ 2. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА В УКРАЇНІ ХІХ-ХХ СТОЛІТТЯХ

Музична культура в Україні почала дуже активно розвиватися у період з 19-го по 20-е століття. Українські музиканти, композитори та викладачі дуже активні та талановиті люди, які в свою чергу почали все більше і більше втілювати в культурне життя України народні теми (народні пісні). В загалом у народні пісні виконували дуже талановиті аматори, у своїх працях вони використовували такі інструменти як ліра, скрипка, бандура, кобза, цимбали та інші. Усі ці інструменти були народними українськими, дуже часто вони допомагали видатним та талановитим аматорам створювати найгарніші пісні. Дуже стрімко в Україні почала розвиватися народна творчість. У 20-му столітті вона набула дуже широких масштабів та пройшла шлях через терни до зірок. Якщо говорити про талановитих музикантів, то це не лише освічені та відомі композитори та музиканти, це також могли бути звичайний сільський робітники, які в свою чергу через терен традиційних жанрів створили своє угруповання народної творчості.

З кожним роком інтерес та вплив української народної творчості набував не аби яких змін, все більше та більше людей почало цікавитися саме народною творчістю України. Дуже значних змін зазнала література та мистецтво. Зацікавленість до народної творчості зазнав неабияких масштабів, самими відомими стають зібрання Л. Куби, О. Соболевського, М. Лисенка та інших¹. Дуже багато проводилося заходів, на яких збиралися патріоти з метою показати народові України та усьому світу який великий скарб приховує та несе собою українська музична культура². Вони хотіли показати, що в Україні ще є багато не відкритого та невідомого, що українське культурне життя може стати зразком для всіх інших країн. Адже саме в

¹ Гарасим Я.І. Нариси до історії української фольклористики: Навч. посіб. Київ: Знання, 2009. С.34.

² Гарасим Я.І. Нариси до історії української фольклористики: Навч. посіб. Київ: Знання, 2009. С.35.

Україні народилася, вчилися та зростали найвідоміші та талановиті композитори та музиканти.

В Україні у 19-му столітті українське мистецтво зазнало не аби яких змін. Зміни відбувалися не тільки на Україні, ай по всій східній Європі. Серед змін можна зазначити такі принципи як масове збереження та захист авторського права, та змінився принцип створення літературних творів через фольклор¹. Життя йшло, та змінювалися традиції, навички та ритуали виконання. В Україні дуже сильно поширився романтизм у літературі, в цьому сприяло в той чи іншій мірі змінення фольклору української літератури. Видатні твори М. Шашкевича, Тараса Шевченка та Гулака-Артемовського відіграли неабияку роль збагачення та розповсюдження українського фольклору та літератури.

Оригінальний фольклор дуже швидко змінювався, а його змінена форма дуже швидко розповсюджувалася. З'явилися дуже багато фольклорних жанрів. Фольклорний репертуар та уся його категорія стала дуже важливою у буржуазну епоху.

З другої половини 19-го століття в Україні починається масовий виїзд закордон, дуже багато українців виїхали саме з робочою метою. Починається масова еміграція заробітчан². На заробітки в сусідні країни в такі як Угорщина та Пруссія виїжджав загалом із західної України, ось у такі країни як Америка Канада виїжджали як із західної, центральної та східної України³. Перш за все заробітчан цікавив дуже високий прибуток який їм пропонували більш розвинуті країни заходу. В той час дуже багато було створено та записано дуже багато емігрантських пісень, в загалом ці пісні було створено на західній Україні. Хоть ці пісні і були розділені кордоном, етнічністю та

¹ Правдюк О. Українська музична фольклористика. Київ, 1978. С. 264.

² Полонська-Василенко Н. Історія України. Т. 2 : Від середини XVII століття до 1923 року. 3-тє вид.: 1995. С.234.

³ Полонська-Василенко Н. Історія України. Т. 2 : Від середини XVII століття до 1923 року. 3-тє вид.: 1995. С.235.

часом, та саме в таких піснях співалося про те, що де б не знаходився український народ, та яка жорстока влада їх не розділила, вони завжди будуть у місті і що такі пісні допоможуть у боротьбі з поганою владою.

Нові тенденції, риси та характер усього фольклорного процесу який втілювався у новому фольклорному процесі проявлявся саме у сільському репертуарі. Дуже багато сільських заробітчан висловлювали у своїх піснях теми та елементи пов'язані з виїздом за кордон та пригніченням, з тим що закордоном не платили гроші, а якщо платити то дуже мало, з тим як українські люди страждали на чужбині¹. В загалом ці пісні мали характер протесту.

В загалом якщо казати про систему образів то можна сказати, що усі ці пісні та типи творів дуже сильно були пов'язані із піснями про наймицтво та визвольний рух у 16-18 століттях. Адже саме у таких творах дуже часто можна зустріти таких постаттів, як наймит, сирота, бурлак та чумак. Вони дуже негативно ставилися до аристократичної верхівки та знаті, цим самим показуючи, об'єднуючись та виступаючи проти соціальної несправедливості та нерівності². Дуже багато тем та пісень було присвячено саме чоловікам, які дуже важко працювали, служили в армії та перебували у найми. В загальному це були пісні яка склала жінки або чоловіки про тяжке життя та тяжку долю, яка випала на їх плечі. Але пізніше коли у другій половині 19-го століття у найм почали брати також жінок, то також почав розповсюджуватись жіночий репертуар про найману працю у капіталістичному виробництві. В загальному це були твори та пісні та невеличкі монологи які відображали прощання молодих дівчат із рідними та коханими людьми, які дуже рано покидали домівку³. Прикладом такого монологу є пісня «У неділю рано»⁴. Дуже багато було печальних пісень на

¹ Белікова В. В. Історія української музики. МОНМС України. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. С.150.

² Степаненко М.Б. Музично-історичні етюди: наукове видання. Київ: «Гроно», 2012. С.57

³ Белікова В. В. Історія української музики. МОНМС України. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. С.154-155.

⁴ Лисенко М. В. Про народну пісню і про народність в музиці. Київ : Мистецтво, 1966. С.23.

тему коли молода дівчина покидає рідну домівку та не находячи щастя та долі, готова покінчити з життям. Це все надавало трагічності українській народній музиці, та не аби якої сюжетної лінії. Українцям дуже подобалося слухати пісні сумного мотиву.

У воєнні роки поширилася воєнна тематика пісень так званими солдатськими піснями. На західних землях такі пісні називалися вояцькими. Дуже багато різних виникло саме у часи першої світової війни, а з часами другої світової війни вони тільки доповнились¹. Незважаючи на зміст пісень вони залишалися традиційними та доповнювалися лише з часами які впливали на розвиток не тільки України в цілому, а і на український народ, тим самим пісні й мали такий характер.

В тодішню епоху капіталізму заробітчанство стало нормальним явищем для багатьох країн Європи. Імміграція заробітчан стилю заробітками стало об'єднувати дуже багато людей та народів між собою, це все сприяло обширній інтеграції фольклору, з'явилося дуже багато спільних пісень, творів, казок². Люди обмінювалися традиціями, піснями та іншим. Це все було сприятливим для взаємопомочі та обміну знань, особливо, коли між людьми був відсутній мовний бар'єр. Це все призвело до розширення української культури.

Більшість всього емігрантів було із західної України (Буковина, Галичина, Закарпаття). Саме відтіля Америка та Канада наймали дешеву робочу силу³. У той час дуже багато шахраїв вимагало у простих селян гроші, вони знали що вони були неосвічені та обдурювали їх. Дуже багато шахраїв користувалися неосвіченістю селян та купували у них землю по дуже низькій ціні⁴. Єдине бажання яке мали українські селяни заробітчани це повернутися додому бо на чужбині їх часто пригнічували, обдурювали, закликала на

¹ Архимович Л. Музыкальная культура Украины. Москва, Музгиз, 1961. С.134-135.

² Архимович Л. Музыкальная культура Украины. Москва, Музгиз, 1961. С.136-137.

³ Степаненко М.Б. Музично-історичні етюди: наукове видання. Київ: «Гроно», 2012. С.68.

⁴ Степаненко М.Б. Музично-історичні етюди: наукове видання. Київ: «Гроно», 2012. С.69.

тяжку працю. Взагалі в той час дуже погано ставилися до іммігрантів адже вони вважалися дуже дешевою робочою працею. Самою складною із всіх вважалася праця у шахтах, саме там було дуже багато важких травм та смертельних випадків.

Після 19-го століття в українській музичній культурі та історії стається дуже важливий етап, саме цей етап характеризується появою всього нового, а саме нових форм музики. Дуже популярним стає формування хорового розвитку та хорових концертів. Хорова музика розвивалась більше всього на західній Україні там вона набула не аби якого хисту. У політичному контексті хорова музика є дуже важливим чинником для сприйняття консолідації соціал-демократичних сил¹. Пізніше активно створювалися аристократична та світська хорова музика. Відомі українські діячі культури Михайло Вербицький та Іван Лаврівський заснували Перемишльську школу. Саме вона стала центром світської хорової музики². Це все сприяло до виникнення та прогресивного інтересу до акапельного хорового співу. Саме у Перемишльській школі навчали талановитих хористів та регентів, які пізніше стали відомими не тільки на Україні, а також за її межами.

Також у другій половині 19-го століття важливим етапом стало формування вокальної та інструментальної музики³. Не аби якого розквіту та поширення набула українська опера, історична драма та побутова опера⁴. Набувало розквіту також театральне мистецтво. Дуже популярними були твори саме українських композиторів.

Як і попередній період, українська камерна та інструментальна музика у другій половині XIX століття розвивалася на перетині стильових напрямків. Вони походять з народних принципів написання пісень та інструментальної музики, з одного боку, та творчого розуміння музичних

¹ Субтельний Орест. Україна: історія. Київ: Либідь, 1991. С.413-415.

² Пархоменко Л. Українська хорова п'еса: типологія, тематизм, композиція. Київ: Наук. думка, 1979. С.16.

³ Грінченко М.О. Історія української музики. Київ: Спілка, 1922. С.87-89.

⁴ Шип С. Музична форма від звуку до стилю. Київ: Заповіт, 1998. С.254.

досягнень Західної Європи та Росії, з іншого. Це вплинуло не тільки на інтенсивне культивування попередніх камерних музичних та інструментальних жанрів (варіації, думки, шумки, інструментальні обробки народних пісень), але також вплинуло на утвердженні в українській інструментальній музиці нових жанрів, привнесених добою романтизму (ноктюрн, баркарола, балада, фантазія, рапсодія, вальс, мазурка, програмна сюїта тощо).

У другій половині 19 століття в Україні було дуже популярним камерне виконавство. В загалом це були сольні та ансамблеві виконавства. Дуже стрімко розвивалися такі навички у музиці як: сюїти, фантазії, квартети, тріо, рапсодії, та інші. Також дуже добре розвивалося камерно-інструментальне виконавство. Усі ці навички у музиці були дуже гарно розвинуті та передавалися із покоління в покоління наступним виконавцям камерної музики. Не тільки хорова музика дуже стрімко розвивалась в Україні, а як було зазначено вище ще і камерна та вокальна музика, включаючи аранжування народних пісень, інструментів та соло. Український солоспів у другій половині XIX ст. пройшов складний процес визначення жанрових характеристик. Розвинувшись в умовах міської культури, завдяки поєднанню та творчому перетворенню народних пісень (селянського фольклору та міської пісні-романсу) та професійної музичної лексики, він набув очевидних класичних характеристик. Солоспів з вузькокамерного жанру, що задовольняв потреби домашнього музикування, досить швидко трансформувався в мобільний, з доступним змістом та формою жанр камерно-вокальної творчості. Романси, що звучали з концертної естради, сприяли вихованню художньо-естетичних смаків слухачів.

В українській композиторській школі дуже стрімко розвивався український романс він відображав в собі тенденцію художнього стилю, став одним із показників української зрілості та професійної композиторської школи, це все зробило дуже важливий внесок у розвитку камерної та

вокальної музики в цілому¹. На той час в Україні були відсутні твори у репертуарі оперних театрах, тим самим це все можна пояснити тим, що в них не було залежності від верхівки, вони не прагнули до офіційності. Цим самим можна зробити висновок, що у другій половині 19-го століття український оперний театр дуже сильно ігнорував розвиток національної музичної культури. Дуже багато добровольців на той час виступали у оперному театрі, вони являлись видатними особистостями та діячами України. Це все сприяло формуванню національних музичних цінностей тому, що все більше і більше прихильників музики які мешкали перш за все у великих містах, цікавилися оперною літературою саме російською та брали участь у багатьох видатних спектаклях, саме вони виступали тими, хто у майбутньому поклав початок для формування національних музичних цінностей української культури які повністю відображали смак міського населення².

Музичне життя в Україні протягом 1860-1890 років ознаменувалося переходом від художньої самодіяльності як основної форми музичного виробництва до більш професіонального. “Камерні” концерти, що влаштовувалися вдома, стали перейденим етапом в історії музичного життя. Справжні артисти, аматори та любителі музики знали, що прийшов час для організації постійних хорових колективів, активних товариств, особливо філармоній, стаціонарних оркестрів, інструментальних ансамблів тощо. Подібні товариства вже існували у Західній Європі. Там вони визначали характер публічного виступу та напрямок усього концертного життя.

Усе українське музичне життя в загалом було зосереджене майже тільки на хорових та студентських колективах та товариствах, також на Закарпатті та Галичині були дуже обширні та популярні церковні хори, дуже багато українських композиторів орієнтувались саме на ці колективи. Під час посилення репресії з боку царської влади у певні історичні етапи, українські

¹ Булат Т. Український романс. Київ: "Наукова думка", 1979. С.124-125.

² Мар'яненко І. Минуле українського театру. Київ, 1968. С.95.

виступи та концерти майже припинили свої виступи, на той час по закривалися дуже багато хороших гуртків. Деякі звісно працювали але на свій страх і ризик. Під час репресій царського уряду музичній культурі України прийшлося дуже важко але воно все таки вистояли та продовжила свою діяльність. Після другої половини 19-го століття у період польського повстання та після нього дуже багато писали про те, що в Україні відбуваються провокаційні виступи про політичну «небезпеку українського руху» та про «український сепаратизм». У зв'язку з цим заявленям та розповсюдженням по усій країні, дуже багато видатних українських діячів, а саме письменників, художників, музикантів та любителів мистецтва в цілому не мали більше змоги розвиватися у тому ж самому ритмі у якому звикли¹.

Позитивним зрушенням було те, що у XIX ст. обмін музичними та культурними цінностями між українським та іншими народами став більш інтенсивним. Орієнтацію на здобутки прогресивної західноєвропейської культури та прагнення до професійної освіти й високого рівня виконавства можна вважати позитивними тенденціями мистецького життя того часу. Зростання артистичних і виконавських сил, які групувались при товариствах і гуртках, сприяло популяризації музики. Широкий рух за створення та вдосконалення концертно-філармонічних форм у Європі розпочався у першій половині цього століття. Він також знайшов розуміння та підтримку активних представників української демократичної музичної культури².

Важливу роль у налагодженні мистецьких зв'язків в Україні зіграли відомі російські та західноєвропейські композитори, інструменталісти та співаки. Вони показували свої музичні досягнення та водночас пізнавали творчі здібності українських митців. У свою чергу, українські піаністи,

¹ Ольховський А. В. Нарис історії української музики: до 90-річчя Нац. муз. академії України ім. П. І. Чайковського; підгот. до друку, наук. ред., вступ. ст., комент. Л. Корній. Київ : Муз. Україна, 2003. С.367-36.

² Луганська К., Щевчук О. Музична освіта у XIX столітті. Київ: Муз. Україна, 1991. С.26..

диригенти, співаки завжди включали до програми кращі зразки народної творчості, композиції західноєвропейської та російської класики. Очевидною ознакою активної діяльності передової музичної індустрії в Україні для утвердження та вільного розвитку національної культури на той час було розуміння потреби розуміння та творчого оволодіння музикою та мистецтвом інших країн. Під час підготовки активних революційних виступів українські революційні пісні, сповнені революційних та ліберальних ідей, і твори українських композиторів відігравали величезну соціальну та естетичну роль у житті людей. Після цього відповідно до зацікавленості і норм громадян, увесь характер музичного життя став різко змінюватись, з'явилося дуже багато нових форм та тенденцій які вплинули на зміну розвитку української музичної культури¹.

З 1850-х років в Україні починаються зміни, починається боротьба за діячів культури, дуже гучні зміни відбуваються у галузі музичної освіти. Якщо брати до уваги соціально-економічні труднощі та відсутність якоїсь спільної музичної освіти та розвитку приватних музичних шкіл, можна сказати, що музична освіта в Україні в той період зазнала дуже сильних труднощів. У той час труднощів зазнали маленьке регіони України, а такі регіони як Харків, Київ, Львів та Одеса, розробили навчальну тенденцію яка базувалася на конкретних навичках. Саме у цих містах музична освіта продовжувала вдосконалюватись та розвиватись. Згодом із кризи вийшли такі невеличкі міста як Чернівці та Перемишль. Та музична культура України знову почала квітнути.

У другій половині 19-го століття, десь приблизно у 1870-х роках, відбувається становлення науково етнографічних методів, а також відбуваються публікації народних українських пісень, це все мало аматорсько-прикладний напрям. Звісно, що це все відбувалося не дуже

¹ Ольховський А. В. Нарис історії української музики: до 90-річчя Нац. муз. академії України ім. П. І. Чайковського; підгот. до друку, наук. ред., вступ. ст., комент. Л. Корній. Київ : Муз. Україна, 2003. С.390.

стрімко, дуже багато хто з людей боявся та сумнівався. Мало хто міг змиритися з тим, що усі публікації пісень, фольклору, треба друкувати тільки після обробки, люди боялись, що це все втратить свою оригінальність, адже саме оригінальність відображала усе саме най яскравіше та най красивіше у пісні, вона відображала душу українського народу.

Ще треба придати увазі питання про інструментальну музику яка була дуже популярною у сільській місності у 19 му столітті. Саме інструментальна музика із села та містечок, надавала українській культурі не аби якого шарму. Сільська інструментальна музика України дуже шанувалася та виділялася своєю етнічністю та самобутністю. Незважаючи на усі проблеми пов'язані із внутрішніми та зовнішніми факторами, українська інструментальна музика відіграла дуже велику роль у культурному житті України та в українській естетиці в цілому. На той час Європа переживала дуже стрімке падіння народної музики у своїй сільській місності, а ось на Україні вона тільки втілювалась в музичну, культурну ідентичність¹.

«Катеринково-лякейська» (за висловлюванням Ф. Колесси) естетика, що тоді вже встигла переінакшити все своєрідне в європейському музичному побуті, на українському ґрунті отримала рішучий спротив автохтонних музичних практик (народноінструментальної, кобзарсько-лірницької. народнопісенної)². Загроза нівелювання й повного зникнення фольклору як визначального стильового інгредієнта кожної національної культури загострила природний інстинкт самозбереження всередині самої традиції та захисну протидію з боку національно-свідомої еліти. У галузі української народної інструментальної музики цей рух започаткований роботами М. Лисенка, В. Шухевича, Ф. Колесси, П. Сокальського, згодом, К. Квітки та Г. Хоткевича³.

¹ Лисенко М.В. Народні музичні інструменти на Україні. Київ: Мистецтво, 1955. С.167.

² Колесса Ф. Музикознавчі праці. Київ: Наукова Думка, 1970. С.365.

³ Лісецький С.Й. Історія української музики (від ХІХ до першої чверті ХХ століття): навч. посіб. для студ. вищ. муз. навч. закл. Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ., 2017. С.76.

Наприкінці 19-го століття на території України були поширені різноманітні українські народні інструменти. Серед струнних інструментів можна виділити такі як цимбали, колісна ліра, кобза, гуслі, народна бандура та народна скрипка. Серед самозвучних інструментів можна виділити такі як тарілки, дзвіночки, рубель, дрімба та калатало. А ось до духовних інструментів можна віднести гуцульський ріг, свирівку, скиглю, дуду, волинський ріжок, бресту, свисток та ще багато чого¹.

19-е століття славиться не тільки камерною, оперною та фольклорною музикою, а ще характеризується співацько-духовним лірництвом, яке перейняло усі риси та характер кобзарської традиції. Українське лірництво має духовний характер, воно несе у собі багаті традиції та звички українських кобзарів. Дуже часто у лірницьком виконавстві, дуже часто використовували колісну ліру, адже саме вона надавала звучності та мелодійності лірницькому виконавстві. А ось у Європі рідше застосовували ліру для виконавства пісень та танців, вона не буда поширеною серед духовного співу на відміну від українських традицій. Псалми і канти - саме ці духовні пісні входили до репертуару в українській народній ліричній музиці. Зазвичай вони були поширені більше у полтавському регіоні та у слобідському². Ліричні пісні супроводжувалися сатирикою, баладою та історичними жартівливими піснями. Лірична музика дуже сподобалася місному населенню, ліричні пісні використовувалися на весіллях, днях народження та просто ради забави сільського населення, особливо ліричні пісні подобалися саме дітям.

Народна інструментальна музика існувала також у народній ляльковій вертепній драмі. До XIX ст. належить і розквіт так званих «живих» форм зимово-календарної обрядовості, в якій інструментальна музика виконує не лише роль акомпанементу, а й роль мізансценічного та ігрового чинника.

¹ Лисенко М.В. Народні музичні інструменти на Україні. Київ: Мистецтво, 1955. С.76.

² Лисенко М. В. Про народну пісню і про народність в музиці. Київ : Мистецтво, 1966. С.44.

На той час музично-інструментальна форма весільної церемонії була повністю сформована. Зокрема, своєрідну «енциклопедію» семантичних означень скрипкових весільних награвань із Наддніпрянщини подав Панас Мирний у романі «Повія», де описано гру на скрипці козачка, метелиці, тропака, дрібушок, маршів тощо.

Як правило українська музика а саме ансамблева та традиційна не дуже добре піддаються до виконавства скрипкою виконавства, а музика переважно інструментальна дуже рідко виконується саме до танцю без скрипки¹. В індивідуальному народному скрипковому виконавстві України в ХІХ ст. можна виділити дві групи виконавців: а) музиканти в основному грали «для себе» та «для слухання», а їх виступи характеризувалися персоналізацією та імпровізацією; б) весільна музика різного професійного рівня та стилів гри².

Поряд із відомими ансамблевими складами, що грали під час дозвілля, та ансамблями з двох (рідше – трьох) інструментів для обслуговування громадських потреб існували більш персоналізовані стилі виконання: «гра для співу», «гра для себе», «до коляди», «хатне музичення», косарські, лісорубські, пастуші та інші награвання, переважно на сопілкових інструментах, рідше – на скрипках, цимбалах, дримбах та ін. У найпоширеніших складах провідна роль належала скрипці, рідше – сопілці, ще рідше – дримбі й цимбалам. Ансамблі з дуд, трембіт, пастуших рогів тощо мали спорадичний характер³.

Багато якої музики виконувалося саме через скрипковий дует, такий репертуар був дуже звичний та притаманний саме для хатнього побуту також він мав характер сільського та пастушого типу. Ці дуети виконувалися разом із скрипкою та дримбою. Наприклад на Полтавщині та Поліссі вважався

¹ Лісецький С.Й. Історія української музики (від ХІХ до першої чверті ХХ століття): навч. посіб. для студ. вищ. муз. навч. закл. Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ., 2017. С.84.

² Лисенко М. В. Про народну пісню і про народність в музиці. Київ : Мистецтво, 1966. С.47.

³ Гусак Р. Д. Народні музичні інструменти // Історія української музики: У 7 т. Т. 1. Кн. 1: Від найдавніших часів до ХХ століття. Народна музика . Київ: Видавництво ІМФЕ, 2016. С.305.

головним саме приспівково-танцювальний характер, а ось на Гуцульщині переважно всього грали на дудках та рогах, на наддніпрянщині переважала скрипка. Якщо говорити про виконання танцювальної музики в цілому то можна сказати, що вся ця танцювальна дійсність проходила під різними інструментами зазвичай це була бандура, скрипка, ліра та цимбаліста, такий вид виконавства став традиційним для української музичної культури та продовжував втілюватися в українській музиці до середини 20-го століття¹. Ще у 19-му столітті було дуже багато експериментів щодо виконання музики таким чином дуже часто при мінялося виконання гри на трьох скрипках. Навіть в наші дні можна чути відгуки у музиці того часу. Дуже багато різноманітних форм виконання музичних творів збереглося по сьогоднішній день. Звісно що на той час дуже рідко поєднували скрипку з цимбалами але все одно вдавалося створювати не аби яку гарну музику та твори. Виконання української музики було неповторним та неперевершеним, багато різних форм виконання, різний стиль, фані мелодії, твори та фольклори, все це доповнювало українську музичну культуру та робили її неперевершеною та багатозвучною. Якщо взяти українські дитячі співи та твори, можна побачити скільки щирості, чутності та повчань вкладено в них. Саме на цих творах виросло не одне покоління молоді та у майбутньому втілювали усі ці чуття вже у більш професійній та багатозвучній музиці.

На Карпатах була традиція колядувати зі скрипкою, практикувалась так звана сольо-скрипкова гра, також примінявся бубон та бас. В більшості використовували звісно різнобічні інструменти які були легкі у виконанні той чи іншої тематичної музики. Деякі регіони до 20-го століття використовували дуже великі бубни розміром із великого барабану, але згодом люди почали замінювати їх на менші бо їх звук був начебто дуже агресивним та люди змінили використання великого бубна на більш удосконалений та

¹ Матвеева Л. Л. Культурологія : курс лекцій. Київ : Либідь, 2005. С.245.

невеличкий. Традиція по зміною бубна поширилися по всіх регіонах України та стала активно при мінятись¹.

Узагальнюючи процеси функціонування традиційних інструментів в ХІХ – на початку ХХ ст., можна констатувати, окрім безперечно високого рівня етнорегіональної означеності характерної особливості народної інструментальної музики й традиційної інструментальної культури загалом, що стала відомою завдяки вже розпочатим тоді кобзарознавчим та етноінструментознавчим дослідженням, також початок згасання її фіксованих форм активного побутування й натомість інтенсивне зацікавлення ними дослідників-фольклористів, етнографів, письменників та композиторів.

Українська культура початку ХХ століття розвивалась у складних історичних і соціальних умовах, в період, насичений важливими суспільними подіями в Російській імперії, до її складу входило дуже багато українських земель. Історичною віхою розпочатого революційного руху була І російська революція 1905-1907 рр., що ознаменувала величезне піднесення та консолідацію народно-визвольних сил, значною мірою вплинула як на політичноекономічне, так і на духовне життя України, сприяла його демократизації.

Українські землі які перебували під Австро-Угорською владою дуже сильно страждали від гніту який був із боку правлячої верхівки. Хоч українському населенню і були надані всі права на навчання, на видавництво газет та журналів, на зібрання у наукових товариствах але економічний та політичний розвиток дуже гальмував процеси встановлення культурного розвитку². Під впливом всіх цих пригнічувальних подій, на Закарпатті Буковині та Галичині вибухає визвольно-демократичний рух. У цей період

¹ Гусак Р. Д. Народні музичні інструменти // Історія української музики: У 7 т. Т. 1. Кн. 1: Від найдавніших часів до ХХ століття. Народна музика . Київ: Видавництво ІМФЕ, 2016. С.296.

² Корній Л., Сютя Б. Історія української музичної культури. Київ : НМАУ імені П.І. Чайковського, 2011. С.505-507.

музичної творчості України виникають труднощі. Українці усіма силами питаються боротися не тільки за національне визволення, а ще й за свободу музичної творчості. Дуже багато талановитих українських художників-композиторів які в 20-му столітті працювали переважно у хоровому жанрі, почали доповнювати українську культуру, почали збирати дуже багато нових засобів¹. В той час починає поповнюватись опорний жанр сатиричними та героїко-символічними творами, почав розвиватися жанр соло співу, також звісно починається розвиватись і камерно-інструментальні музика переважно це була фортепіанна.

Музична творчість в Україні на початку 20-го століття була характерна різноманітними та індивідуальними творчими поколіннями. Це століття видалося дуже багатим на музичну творчість України та вплинуло на її подальший стрімкий розвиток та натхнення робити набагато більшого для української музичної культури. Свою роботу продовжили такі видатні композитори початківці та основоположник музичної школи Лисенко. Також почало з'являтися нове покоління молодих та талановитих музикантів, композиторів таких як Людкевич, Стеценко, Степовий та Леонтович. Усі ці люди стали основоположниками чогось нового, нового у музичній культурі України. Своїми зусиллями, натхненням та бажанням доповнити українську музичну культуру тим самим піднявши на новий рівень усе музичне гасло України. Вони почали започатковувати нові та різноманітні стилі. На той період в Україні дуже багато було утверджень про гуманізм та демократію, це все виступало через призму розвитку та походженням до нового етапу².

1917 рік, початок революційних подій. Це той час, коли в Росії пало царське правління, час коли розпалася Австро-Угорська імперія та час коли українська музична культура перебувала у дуже складному часі та зазнала не аби яких змін на своєму творчому поприщі. У тому ж році сталася визначна

¹ Пархоменко Л. Українська хорова п'еса: типологія, тематизм, композиція. Київ: Наук. думка, 1979. С.163.

² Довгаленко Н. С. Українська музика ХХ століття : нариси. Одеса : Астропринт, 2009. С.55-56.

подія для України та для українського народу, було проголошено українську республіку. Цей період для української культури та для України в цілому став чимось новим, завершилося пригнічення з боку іноземних інтервенцій та Україна почала знову відбудовувати та створювати нові, кращі умови для розвинення української культури¹.

Дуже багато талановитих діячів мистецтва, композиторів та музикантів, які працювали педагогами та викладачами, почали боротися за права української культури та української мови. У цій боротьбі за незалежність української мови взяли послідовники та вихованці видатних композиторів таких як Леонтович, Стеценко та Лисенко. Саме вони прагнули до широкого розповсюдження української культури та за не пригнічення української мови².

Починаючи з 1917р. в Україні почали масово організовуватися рухи культурного життя в цьому році у частувала дуже багато українських композиторів серед них був такий відомий композитор Яворський, також був відомий диригент Блуменфельд та відомі піаністи ми Михайлов, Нейгауз та Беклемішев. Також дуже багато розвиток української культури зробили видатні музиканти та співаки із Києва всі вони раніше жили та працювали саме у Харкові. Почалася епоха мітингів та різноманітних виступів, гуртків, хорів та інших осередків культури. У всіх цих заходах та мітингах брала участь дуже багато талановитих та видатних музикантів та композиторів України. Всі вони намагалися відстояти честь та унікальність української мови та культури. Пізніше у 1919р. в Україні було засновано Всеукраїнський Музичний Комітет та 1-м директором цього комітету став видатний та талановитий співак Росії Л. Собінов³. Цей комітет працював на благо української музики він розробляв дуже багато різноманітних концертів, виступів, творів художньої самодіяльності і так далі. Знову ж свою діяльність

¹ Довгаленко Н. С. Українська музика ХХ століття : нариси. Одеса : Астропринт, 2009. С.58.

² Корній Л., Сюта Б. Історія української музичної культури. Київ : НМАУ імені П.І. Чайковського, 2011. С.446.

³ Історія української музики. Т.5. за ред. А.Мухи. Київ: Наукова думка, 2004. С.365-366.

у цьому комітеті здійснювали вихованці та послідовники ти же великих композиторів як Лисенко, Леонтович, Стеценко та інші. Українські композитори та люди творчих професій добилися усього можливо та не можливого для української культури та згодом всеукраїнський музичний комітет випустив 1-й журнал який називався музичний вісник, у цьому журналі усе друкувалося як російською так і українською мовами¹.

У роки революції в Україні масово почалася пропаганда навколо української творчості, а саме навколо фольклору. На той час було організовано дуже багато професіональних творчих колективів усі вони займались самодіяльністю, переважно всього таких колективів було у Харкові та Києві. У той революційний час усі установи культури було передано державі точніше у її розпорядження². Почали засновуватися саме державні установи культури. У Харкові, Дніпропетровську та Одесі почали встановлюватися широкомасштабні театри, у Києві також відкрився та почав свою роботу драматичний державний театр. Щодо репертуару в українських державних театрах то він складався переважно із творів зарубіжних та українських класиків³.

В Україні масово стало поширюватися концертне життя, а сприяли цьому вищі музичні навчальні заклади України. Навчальні заклади Харкова, Києва та Одесі були у трійці лідерів по концертним виступам. Пізніше у Києві було організовано робітничі та народні консерваторії, а згодом почали також відкриватися дуже багато музичних училищ так консерваторії які давали своїм випускникам саме середню освіту⁴. Дуже важливу роль у культурному житті України та у розвитку мистецтвом відігравали українські культурні товариства та різноманітні організації які допомагали у розвитку музичного мистецтва в Україні, саме такі як: народний комітет пам'яті М. Д.

¹ Корній Л. Історія української музики Ч. 3. Київ-Харків-Нью-Йорк, 2001. С.79-81.

² Мар'яненко І. Минуле українського театру. Київ, 1968. С.87.

³ Корній Л. Історія української музики Ч. 3. Київ-Харків-Нью-Йорк, 2001. С.82-83.

⁴ Кияновська Л.О. Українська музична культура / Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівня акредитації. Київ, 2002. С.59.

Леонтовича, який був заснований у 1921-му році, а пізніше через цей комітет було засновано музичне товариство імені цього ж видатного композитора Леонтоновича¹. Завдяки цим товариством в Україні дуже стрімко почала розвиватися хорове мистецтво та фольклористика.

На початку 20-го століття 20-х років, в Україні починає стрімко розростатися діяльність українських молодих талановитих композиторів, серед яких був відомий композитор, музикант та піаніст Віктор Косенко. У 30-ті роки до цих молодих талановитих українських композиторів та музикантів починають приєднуватися випускники українських музичних вищих навчальних закладів та консерваторії, та усі вони стрімко та притко почали втілювати нові ідеї в життя та розвиток української музичної культури в усіх її проявах.

У першій половині 20-го століття дуже багато було різноманітних пропагандистів Української народної творчості які намагалися донести масовому населенню наскільки багато в Україні є забутих та неоцінених скарбів музичної народної творчості. Дуже багато чого змінилося після тридцятих років. Центральний комітет комуністичної партії у 1932р. встановлює постанову про перебудову літературно-художніх організацій таким чином починають формуватися різні творчі спілки також до цих спілок приєднуються і радянські творчі колективи². Починається масова перебудова та переосмислення української народної творчості. Дуже багато представників української музичної культури хотіли відстояти незмінну душу та творчість українського народного мистецтва. Але влада внесла свої корективи та поправляння. Дуже багато чого змінилось але українська самобутність, фольклористика так і залишилися незмінними завдяки масовим

¹ Історія української радянської музики : учб. посібник / Л. Архімович, М.Грицюк, Л. Грищенко та ін. Київ : Муз. Україна, 1990. С.25.

² Історія української музики. Т.5. за ред. А.Мухи. Київ: Наукова думка, 2004. С.265.

зібранням та старанням багатьох українських представників творчих професій¹.

Виходячи з цього можна побачити що у першій половині 20-го століття публікується дуже багато видань які починають масово піддаватися зовнішній критиці. Згодом у всій цій атмосфері проходять дуже великі зміни, а саме музичне мистецтво продовжувало обвиватися регламентаціями влади таким чином втрачаючи свою самобутність та індивідуальність². Само в ці роки було написано дуже багато різних видань які дуже важко віднести до національної української класики.

У сорокових роках до західноукраїнських земель приєднуються група великих композиторів із них такі відомі як Сімович, Козак, Барвінський, Задор та інші, а їхнім керівником стає С. Людкевич. Головне творче здобуття української музики у першій половині 20-го століття полягає більш за все у подоланні нерівності розвитку окремих жанрів³.

Незабаром в Україні почалася велика вітчизняна війна, вся територія України була окупована гітлерівськими нацистами. У той час Україна зазнала дуже великий жах. Окупація на Україні почалася у червні 1941р., а закінчилася в жовтні у 1944 році. У період окупації українська культура зазнала масових страждань, нічого не могло розвиватися тому що дуже багато людей пішли на фронт⁴. Український народ зазнав дуже великі страждання у той час але люди продовжували боротися з ворогом. Дуже багато українських філармонії, театрів та колективів було закрито або перенесено у інші республіки. Наприклад можна взяти Київську консерваторію яка під час війни була перенесена та працювала у Свердловську та у той період вона дуже багато проводила концертних робіт

¹ Історія української радянської музики : учб. посібник / Л. Архімович, М.Грицюк, Л. Грищенко та ін. Київ : Муз. Україна, 1990. С.77-79.

² Історія української музики. Т.5. за ред. А.Мухи. Київ: Наукова думка, 2004. С.270.

³ Історія української музики. Т.5. за ред. А.Мухи. Київ: Наукова думка, 2004. С.275.

⁴ Гордійчук М. Українська радянська музика: Нарис. Київ: Музична Україна, 1957. С.36.

на фронтову тематику¹. В загалом вона працювала у госпіталях та прифронтових зонах. Також від Київської консерваторії працювало радіо імені Тараса Григоровича Шевченка, яке передавало дуже часто різноманітні виступи українських народних артистів. На той час ця радіостанція переважно працювала в Саратові. На той час було евакуйовано дуже багато композиторів але вони продовжували брати участь у національних консерваторіях та у педагогічно-виховній роботі².

Під час великої вітчизняної війни дуже багато українських видатних композиторів, музикантів, викладачів та простих людей створювало дуже багато різноманітних патріотичних пісень, маршів, хорів які на той час відображали сильний дух, любов до рідної землі та надихали сотні бійців вистояти та дійти до перемоги. Тематика була в основному одна, співали в загальному про те, як важливо знайти в собі сили вистояти. Як важливо вистояти перш за все не раді свого життя, а раді життя українського народу, її культури та самобутності та визволити українську землю від нациської окупації. В ті роки лунало дуже багато вітчизняних пісень які звучали майже всюди та які втілювали любов до своєї держави та закликали вистояти або здійснити своє найголовніше бажання, побачити рідних та коханих людей³.

У період тих років низка педагогів та композиторів почали масово досліджувати зарубіжний та український фольклор, вони написали дуже багато різних повістей на воєнну тематику про те, як жив народ у період війни де він перебував і так далі. В загалом досліджували не тільки український народ, а ще й зарубіжний. Вони вважали, що таким чином майбутньому поколінню буде дуже цікаво та пізнавально уявити собі як жили люди у повоєнний період. Відомі українські композитори присвятили свою увагу своєрідності вітчизняного фольклору та зарубіжного, вони познаходили дуже багато спільних рис в розвитку музичного мистецтва у

¹ Гордійчук М. Українська радянська музика: Нарис. Київ: Музична Україна, 1957. С.39

² Довгаленко Н. С. Українська музика ХХ століття : нариси. Одеса : Астропринт, 2009. С.4.

³ Довгаленко Н. С. Українська музика ХХ століття : нариси. Одеса : Астропринт, 2009. С.76.

роки війни, це все послужило ідеєю для створення багатьох творів¹. Сама ідея усього цього полягала у тому щоб зберегти єдність як своєї так і зарубіжної пісні, та мистецтва взагалому.

Після того як завершилася Велика Вітчизняна війна українська музична культура та мистецтво вступило новий етап життя свого розвитку. Почалася дуже плідна, міцна та сильна робота по відродженню, зберіганню та спасіння української народної творчості після німецьких загарбників. Масово почали знову повертатися до життя діяльність концертів, навчальних закладів, музичних шкіл, різноманітних музичних установ та видавництв. Також київським консерваторіям дуже активно стали допомагати Ленінградська та Московська консерваторії. У той час нарешті відновилися концерти, та дуже багато українських талановитих композиторів почали виступати у симфонічних та камерних концертах навіть у театральних постановках².

Другу половину 20-го століття можна вважати новим етапом в історії української музичної культури, цей етап характеризувався тим, що в Україні почало масово відновлюватися все те, що занепадало та, що постраждало у роки Великої Вітчизняної війни. Знову починається активне становлення та оновлення композиторської діяльності, активно починає розвиватися також хорова творчість та оперна. Ще стрімко починає відновлюватись наукові роботи та концертне виконавство, а також реставрація музичних пам'яток які було створено у воєнні роки та відновленні вже після них, починається узагальнення пам'яті думок української та зарубіжної музичної культури. Усе це відновлення та становлення у післявоєнні роки призвело до збереження наукової, традиційної та зарубіжної музики та мистецтва, яке було втрачене або так сказати зламане у той страшний для українців період³. Але незважаючи на такі страшні роки, гніт та роздробленість української музичної культури, талановиті музиканти, актори, співаки, композитори, викладачі,

¹ Довгаленко Н. С. Українська музика ХХ століття : нариси. Одеса : Астропринт, 2009. С.78.

² Довгаленко Н. С. Українська музика ХХ століття : нариси. Одеса : Астропринт, 2009. С.80.

³ Довгаленко Н. С. Українська музика ХХ століття : нариси. Одеса : Астропринт, 2009. С.95-97.

талановита молодь та звичайні добровольці, люди які цінили духовне життя України та українського народу, змогли вистояти, зберегти та відновити те, що було зламаним у той жорсткий період гітлерівської окупації.

Після шістдесятих років продовжували працювати ті самі люди які допомагали українській музичній культурі піднятися після воєнних років. Із головних українських музикантів можна виділити таких як Борисов, Філіпенко, Лятошинський, Людкевич, Клебанов, Штогаренко та інші. Саме ці люди народилися та працювали до воєнного періоду та допомагали українській музичній культурі та творчості не занепасти та відновитися після важкої смуги¹. Також після воєнних років у другій половині 20-го століття у музичних рядах української культури доповнилося дуже багато видатних та талановитих музикантів, композиторів, акторів та співаків. Саме старі та нові гасла української музики допомагали перевести українську музичну культуру на новий рівень.

У п'ятдесятих роках українська музика починає проходити через різні етапи розвитку та починає відчуватися дуже сильним змінення стилю, змінюється стиль попереднього музичного виконавства та творчості. Ці зміни відбуваються саме у творчості минулого покоління у творчості тих самих видатних музикантів та композиторів. Перш за все зміни відбуваються у творах таких відомих виконавців як Лятошинський та Штогаренко, а також багато інших. Багато чого змінюється саме у фольклорній творчості, насамперед виступає творчість Шиманського, Бартока та Прокоф'єва, як щось нове, популярне та сучасне. З'являється дуже багато нових рис у композиторській творчості та письмі старе починає замінятися або доповнюватися чимось новим. Сучасна музика, твори навіть постанови у оперному театрі змінюються та оновлюються. Взагалі 20-е століття а саме його кінець стає стримким ривком у чомусь новому, появляється дуже багато

¹ Довженко В. Нариси з історії української радянської музики. Київ, Держ. вид-во образотворчого мистецтва і муз. літератури УРСР. Ч. 2. 1967. С.200-202.

нових систем у виконанні музичних творів, у композиторській пісні з'являється нова соннаристика, колаж, алеторика та аналтична музика¹. Усе це призвело до того, що та стара музична культура яка була відновлена після другої світової війни стала занадто швидко змінюватися, оновлюватися, а деякі у загальному повністю замінилися. Це все не є дуже поганим та не є дуже правильним, так як музика постійно оновлюється та оновлюється стиль виконання в загальному, але люди не повинні забувати про свої традиції та саме про ту музику та музичну культуру в цілому, яка їх надихала до створення чогось нового.

Виникало дуже багато спірних суперечок, десь людям подобалося слухати видатних українських композиторів та музикантів «шістдесятників» (в загальному за межами України), а деякі люди дуже полюбили сучасну, нову та перероблену стару музику. Дуже багато людей поділилось на різні категорії, деякі залишилися прихильниками старої класичної музики, старих та талановитих виконавців, а деякі прагнули усього нового, перш за все, нового у музиці. І це все не поділяло людей, а навпаки об'єднувало, бо перш за все їх об'єднувала саме українська музична культура. На той час дуже багато видатних музикантів стали пропагандувати українську музику шістдесятників за межами України, а саме на території США та Канади². Таким чином стара та нова українська музична культура стала дуже популярною не тільки на території України, а ще й за її межами.

Нова хвиля стилю після 60 років почала себе дуже активно проявляти саме у композиторському професіоналізмі. Цей період в українській музичній культурі та українським музикантам приніс дуже багато успіхів, українські музиканти та композитори почали виступати на міжнародних фестивалях та конкурсах. Дуже багато талановитих українських митців показала себе як на Україні так і за її межами. Багато різних талановитих

¹ Історія української музики. Т.5. за ред. А.Мухи. Київ: Наукова думка, 2004. С.365.

² Корній Л., Сютя Б. Українська музична культура. Погляд крізь віки. Київ : Муз. Україна, 2014. С.469.

українських видатних музикантів брали участь у різноманітні самодіяльності та найталановитіші із музикантів представляли Україну та українську музичну культуру за кордоном, а саме у Японії, Франції, Іспанії, Англії та інших країнах¹. Завдяки цим талановитим митцям про українську музичну культуру дізнавався увесь світ, а в Україні тим самим увесь народ дуже пишався своїм видатними та талановитими музичними представителями української культури.

Дуже стрімко почала змінюватися матеріальна база багатьох установ музичної освіти, почали відкриватися дуже багато нових навчальних закладів, з'являється дуже багато нових музичних шкіл, музичних навчальних закладів, дуже багато появляється нових училищ, педагогічних та музичних які готували слухачів до викладацької та музичної роботи. Було дуже сильно помітні зміни у розвитку української музики, це зазначалось більше всього в обсязі нового матеріалу, дуже багато було проведено реставрації з зі старими творами, фольклорами та рукописами, все більше і більше досліджувалася старого матеріалу і потім тим самим їх от реставрували, оновлювали, добавляли щось нове у старе або створювали щось інше, тим самим і почала вдосконалюватися українська музична культура.

Першою подією у міжнародному виконанні за межами України сталося те що виконання старовинної української музики прийняло участь у 1-му міжнародному фестивалі старовинної музики Центрально-Східної Європи який відбувався у місті Бидгощ у Польській Народній Республіці у 1966 році². Також починає з'являтися дуже багато видавництв та посібників саме з української музичної культури та музики в загалом. Починаються друкуватися та писатися наукові роботи з української етнографії та фольклору в загалом це відбувається у вищих навчальних закладах³. Під кінець 20-го століття українська музична культура набула не аби якого

¹ Корній Л., Сюта Б. Українська музична культура. Погляд крізь віки. Київ : Муз. Україна, 2014. С.470.

² Корній Л., Сюта Б. Українська музична культура. Погляд крізь віки. Київ : Муз. Україна, 2014. С.475.

³ Пархоменко Л. Українська хорова п'еса: типологія, тематизм, композиція. Київ: Наук. думка, 1979. С.174.

розвитку, вона змінювалася, доповнювалася але залишалася такою ж милозвучною та неповторною в усі часи.

Українська музика дуже сильно відрізняється від інших своєю неповторністю, унікальністю та багатороковою історією, а також жанром та звучністю. На кожному етапі свого розвитку українська музична культура і з року в рік досягала різноманітності, кожен етап розвитку відзначався чимось особливим та неперевершеним. Кожен пройдений шлях українська музика доповнювала себе переосмислювала та намагалася якомога більше наповнюватися чимось новим.

Якщо повернутися до 20-30-х років, то можна відзначити період коли набувала популярності саме масова пісня. У той час саме і почали формуватися юнацькі пісні, які поєднували в собі народні пісні, козацькі, та втілення маршового ритму з унікальною мелодикою, який був присутній перш за все в хоровому співу¹. У той період також дуже стрімко розвивалась народна та сольна пісня, які у свій період досліджували та активно займалися такі видатні композитори, як Леонтонович та Лисенко, а уже після них продовжили дослідження та виконавство їх талановиті послідовники. Дуже багато навичок та традиції через фольклорні джерела прийшли до сучасності, адже саме з них беруть усе саме найкраще сучасні музиканти та композитори. Саме у той час та зараз зберігався та зберігся дуже тісний зв'язок з традиціями. У той період починають з'являтися ораторії та кантати та хорові диптихи. Також у двадцятих роках починає свою діяльність симфонічна школа України імені Л. Ревуцького та Б. Лятошинського². Упродовж деяких років школа набула не аби якої популярності та її досягнення і розвиток стали основою для розвитку симфонічного жанру. Під діяльністю симфонічної школи починається перетворювання українського фольклору та їх традиції, також розвивається інструментальна діяльність, до

¹ Асаф'єв Б. Симфонические этюды. Москва: "Композитор", 2008. С.53.

² Клин В.Л. Ревуцький – композитор-піаніст. Київ: Наукова думка, 1972. С.229.

звичних традиційних інструментів також починають добавляться різноманітні народні інструменти. Також ці роки знайомі усім по встановленню українських оперних театрів та української опери в цілому із впливом робіт Б. Лятошинського, а саме головне що під кінець тридцятих років в Україні активної діяльності починає набувати український балет по творчості багатьох видатних та талановитих діячів¹.

20-ті та 30-ті роки ознаменувались дуже великим розквітом української музичної культури. Дуже багато діячів та представників народної творчості стали більш плідно займатися розвитком музичної культури, удосконалювали та втілювали щось нове.

У Цей період також дуже стрімко почала розвиватися камерно-вокальна та інструментальна музика видатних композиторів та діячів таких як Косенко, Ревуцький та Лятошинський². Їх творчість розвивалася по творах та на основах закоренілих українських традицій та традиції не тільки України, а ще і Росії. Це класика творів, яка поєднувала в собі різноманітні жанри, включала в себе квартети, сонати та цілу низку інструментальних творів та мініатюр. У повоєнний період звичайно, що перше місце у творах та жанрах виступала саме та музика та твори тих композиторів які у своїх піснях відтворювали усі ті події які відбувалися під час німецьких загарбників. Все більше більшим українська музична культура доповнювалася новими тенденціями та стилем, саме більше це послідувало у фольклорних джерелах відомих діячів культури. Якщо брати симфонічний жанр в то у другій половині 20-го століття популярності набували симфонізм та драматургія які були ще у двадцяті роки та виконувалися у епічному та конфліктно-драматичному жанрі³. У той час дуже багато видатних композиторів почали активно звертатися та втілювати у свої твори програмний симфонізм. Також новітні тенденції про слідувалися у вокально

¹ Архімович Л. Б. Шляхи розвитку української радянської опери. Київ: Муз. Україна, 1970. С.143.

² Асаф'єв Б. Симфонические этюды. Москва: "Композитор", 2008. С.135.

³ Гордійчук М. Українська радянська симфонічна музика. Київ : Муз. Україна, 1969 . С.158.

камерному виконавстві це було більш популярним у 40-50-х роках, а також у інструментальних творах були деякі зміни та переробки. Дуже багато переосмислення було у фольклорних джерелах, а також їх дуже часто змінювали та узагальнювали, частіше усього саме діяльність Б. Лятошинського¹.

Усе більше і більше людей цікавило духовним світом Української народної музичної культури, це все надихало видатних та талановитих композиторів, музикантів та діячів культури створювати щось нове, так з цим пов'язана народна творчість п'ятдесятих років з якою дуже сильно пов'язаний розквіт ліричної пісні в Україні.

20-те століття, а саме 60-70-ті роки, характеризується активною творчістю українських композиторів, яка протікає через усі з проміжні жанри та стилі, усе це стало послідовністю та розширенню багатих зв'язків української драматургії. Стрімко починає розвиватися також симфонізм Шостакевича, який в свою чергу переплітається із різноманітною творчістю Канчелі, Щедрина та Шнітке². Продовжують розвиватися обрані балети та театри. Усі вони доповнюються різноманітними жанрами та стилями, що надає їм не аби якого хисту. Якщо брати окремо оперу, то можна прослідити шлях у композиторському підході та сюжеті, які змінювали вид картини в цілому. Розвиток здобув і камерно вокальний жанр. Камерно-інструментальний та камерно вокальний жанр та розвиток музики у цій сфері у період з 1960 по 1980-ті роки, сприяв зростанню ансамблевого виконавства, через це можна було прослідити дуже багато різноманітних стилів при використанні особової техніки³.

Отже, можна зробити висновок що вся українська музична культура, а це і театр, і драматургія, балет камерне виконавство, танцювальне мистецтво

¹ Копица М. Симфонии Б. Лятошинского : Эпоха. Коллизии. Драматургия : Исследование. Київ : Муз. Україна, 1990. С.42.

² Булат Т. Український романс. Київ:"Наукова думка", 1979. С.130.

³ Корній Л., Сютя Б. Українська музична культура. Погляд крізь віки. Київ : Муз. Україна, 2014. С.478.

та фольклористика, сприяло дуже значному розвитку музичної творчості. У період з 19-го по 20-е століття українська музична культура набула дуже серйозних змін, пройшла через безліч труднощів та занепад але українські видатні митці та талановиті музиканти, композитори і звичайна громадськість, не дала українській народній музичній культурі прийти до занепаду. Українська музична культура багато що пройшла у цей період, вона розвивалася разом із українцями та боролася за свою соціальну та національну свободу.

РОЗДІЛ 3. НІМЕЦЬКА ТА АВСТРІЙСЬКА МУЗИКА В ХАРКОВІ XIX-XX СТОЛІТТЯХ

У 19 сторіччі українське культурне життя зазнало деяких змін. Головним чинником яких був вплив з боку німецької культури. Наука, мистецтво та освіта України взяли кращі традиції та надбання Німеччини, що створило міцний взаємозв'язок між обома культурами.

Неабияку роль у культурному житті України відігравали також театри, оркестри та хори на той час вони були при великих дворянських садибах, частіше за все там виступали німецькі артисти та музиканти. В Україні у 19-му столітті набувало чинності концертне життя. Зазвичай воно відбувалося у аристократичних та поміщицьких маєтках. Дуже багато музичних виступів відбувалися у ліцеях, школах та університетах. Часто проводилися камерні вечори, де звучали твори Ф. Шуберта, Р. Крейцера, В.-А. Моцарта, Л. ван Бетховена, Ф. Мендельсона. Цей тип концертів збирав велику аудиторію¹. Досить часто Україну відвідували іноземні артисти зазвичай це були німецькі скрипалі та австрійські музиканти. Дуже часто вони виступали із концертами.

Варто згадати, що у XIX ст. відомі європейські митці зацікавились українською історією, культурою та фольклором і почали втілювати їх у своїх роботах. Краса української народної мелодії вплинула на таких німецьких композиторів, як Й.-С.Бах, Л. Ван Бетховен, К. Вебер, Дж. Брамс та ін. На мелодію української народної пісні «Їхав козак за Дунай» Л. ван Бетховен у 1816 році створив варіації у циклі «24 пісні різних народів», а також у 1818 році варіації на тему пісні «За городом качки пливуть». Тон українських народних пісень відчувається і в інших творах композитора².

У 19-му столітті почався дуже сильний вплив української історії на європейських митців. Культурою та фольклором України почали дуже

¹ Історія української музики. Т. 2. XIX століття. — К., 2009. — С. 359.

² Муха А.І. Композитори світу в їх зв'язках з Україною. Київ, 2000. С.31-33.

активно цікавитися іноземці та втілювати її у своїй творчості. У другій половині 19-го століття та на початку 20-го століття в Україні починає активно розвиватися та набувати чинність музична освіта, насамперед саме професійна. Примітно те, що деякі європейські, а зокрема німецькі заклади освіти стали зразком для перших російських музичних товариств, що перейняли у них теорію нотної літератури, новітні музичні програми та загальну систему організації освіти¹. Дуже багато викладачів запрошували до українських навчальних закладів, зокрема це були вітчизняні викладачі які здобували освіту у зарубіжних консерваторіях Чехії, Німеччини та Австрії. Але також були і викладачі-іноземці, які були майстрами своєї справи. Учні дуже охоче переймали їх досвід та прагнули здобути не тільки якісну освіту, а ще й набуті різних навичок. У 1868 року в Києві заснували перше музичне училище. Директором цього училища став німець Р. Пфеніг, він був викладачем вокалу, дуже гарним піаністом та композитором, а ще він викладав в інституті шляхетних дівчат. Дуже багато зарубіжних музикантів працювало у Харкові та Одесі. Багато хто з них був випускниками консерваторій.

Десь з 1850 року, набуло популярності поширення досвіду виконавства українських музикантів у Європі. Все більше і більше українських талановитих людей почало здобувати освіту за кордоном. У період з 1844 року по 1850 рік, у Німеччині здобув музичну освіту полтавчанин Т. Шпаковський². Він навчався на піаніста у консерваторії Лейпцига. Його навчали такі знамениті викладачі як К. Вік та Ф. Мендельсон. Шпаковський проводив дуже багато концертів, він виконував свої композиції які були рядом із творами Мендельсона, Шопена Ван Бетховена та Баха. Також у період з 1865-го по 1869 роки у Лейпцизькій консерваторії навчався відомий

¹ Кривець Н. З історії українсько-німецьких музичних зв'язків у XIX ст. / Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2014. Вип. 23. С. 78.

² Щепакін В. М. Західноєвропейські народні музиканти на теренах України в XIX – на початку XX століть / Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. / за ред. В. Я. Даниленка. Харків, 2012. № 2. С. 181–183.

композитор, піаніст та педагог Григорій Ходоровський. Він також навчався під керівництвом Ріхтера, Мошелеса, Рейнеке та інших. Так склалося, що Ходоровський після навчання у Лейпцизькій консерваторії поїхав на навчання до Веймара, а потім приїхав до Лейпцигу та став там хоровим диригентом¹. Пізніше Ходоровський переїхав до Києва та став викладати у Київському музичному училищі впродовж з 1875-го по 1884-ті роки.

Серед усіх музикантів які здобували музичну вищу освіту за кордоном був також піаніст, педагог і композитор, а саме головне основоположник національної української композиторської школи Микола Лисенко, він також був громадським діячем². З дитинства М. Лисенко оточувала музична атмосфера. Середню освіту Лисенко здобув у Києві у приватних пансіонатах для заможних дітей, потім навчався у Харкові, там він продовжив навчання та все більше і більше навчався музиці. Микола Лисенко у Харкові під керівництвом свого педагога композитора М. Дмитрієва та чеського музиканта композитора Й. Вільчека почав вивчати твори відомих європейських класиків таких як Шуман, Ван Бетховен, Шопен (його найулюбленіший композитор) та інших³. Дуже багато музикантів з України навчалися в Європі у консерваторіях, в загалом це була Австрія та Німеччина.

19 століття це період в історії України та українського мистецтва який набув найвагомійшої популярності. У цей період дуже важливу роль зіграли взаємовідносини західноєвропейських держав та України. Дві половини 19-го століття можна поділити навпіл та зазначити, що у першій половині 19-го століття відбувається найінтенсивніший підйом зарубіжної музичної культури в загалом австрійської та німецької. Вони і стали сприяти на подальший розвиток української музичної культури. Німецько-українські

¹ Історія української музики. Т. 2. XIX століття. — К., 2009. — С. 419.

² Історія української музики. Т. 2. XIX століття. — К., 2009. — С. 621.

³ Михайло Старицький. К биографии Н.В. Лысенка (воспоминания) // Микола Лисенко у спогадах сучасників. У двох томах. — Т. 1. — К., 2003. — С. 13.

зв'язки у музиці відображались у різних тематиках. Дуже багато німецьких видатних викладачів працювали на Україні та передавали свій досвід українським викладачам та студентам. Друга половина 19-го століття стала характерною саме у навчанні українських студентів-музикантів у Європі зокрема у Німеччині. Саме у школах та консерваторіях Німеччини українські студенти набули тих найважливіших та найвпливовіших навичок для подальшого розвитку музичної культури на Україні. Українські студенти навчалися у таких відомих композиторів та музикантів як Ріхтер, Венцель, Мендельсон, Рейнеке та інші.

В Україні музична культура формувалася завдяки впливам російських та західноєвропейських музикантів. Більший вплив звісно був із західноєвропейської частини ніж з боку російської імперії. Більше всього українську музичну культуру збагачувало різно-етнічне населення, кожен етнос вносив якусь свою особливу рису, та доповнював різноманіттям. Це все и призвело до того, що в Україну почали масово з'їжджатися фахівці із різних куточків світу. В Україні у 19-му столітті починається значний вплив романтизму та зацікавленість у традиціях, історії та фольклору¹. Завдяки західноєвропейським музикантам Україну почали сприймати як невід'ємну частину культурного процесу в цілому. У 19-20 столітті активно починає розвиватися Слобожанщина та Новоросія. Харків та Одеса мали дуже гарне географічне положення та були у центрі торгових шляхів, які у свою чергу стали потужною ланкою для культурного та економічного розвитку країни.

В Україні стрімко почали відкриватися університети та ліцеї. У 1804 році в Харкові був заснований університет, а згодом у 1817 році було відкрито ліцей у Одесі, пізніше у 1865 році там був відкрити Новоросійський університет. Відкриття університетів сприяло значному та стрімкому долученню зарубіжних викладачів до українських університетів. Тим самим

¹ Щепакін В. М. Розвиток камерного виконавства у Харкові наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. у контексті діяльності чеських музикантів / Культура України : зб. наук. пр. Харків. держ акад. культури ; відп. ред. О. Г. Стахевич. Харків, 2002. Вип. 9 : Мистецтвознавство. С. 164-165.

в Україні все більше і більше викладачів приїжджали із Західної Європи. Пізніше на початку 20-го століття у Харкові та Одесі починаються відкриватися консерваторії, вони стали головним результатом трудів зарубіжних діячів та музикантів. Дуже значний внесок здійснили італійська, французька, грецька, польська, німецька та чеська діаспора у розвиток не тільки культури, а ще й у медицині, будівництві, промисловості та науці.

Дуже багато різноманітної діяльності було пов'язано у Харкові із західноєвропейськими фахівцями. В свою чергу у Харкові і було запроваджено дуже багато концертів симфонічної та камерної музики були також запровадженні перші російські оперні антрепризи. На основі різноманітних джерел, а також із різних праць російських та зарубіжних вчених з проблем формування музичної культури Росії, а саме Москви та Петербурга було виявлено, що музична діяльність іноземців та іноземних фахівців у Харкові, Києві та Одесі відображала усі сфери які були при чесні та порівнянні з головними провінційними містами Росії¹.

На початку 20-го століття в Одесі почали відкриватися приватні музичні навчальні заклади їх засновниками були спочатку німецькі викладачі, а потім і єврейські педагоги-музиканти. Усі педагоги у цих навчальних закладах викладали виключно по європейським стандартам. Педагоги таких навчальних закладів самі здобували вищу освіту за кордоном. Навчальні заклади повністю відповідали російським вищим навчальним закладам. Також дуже багато приватних навчальних закладів було відкрито чеськими, польськими, українськими та дуже рідко російськими фахівцями у Харкові та на Західній Україні².

¹ Щепакін В. М. Музична культура Сходу і Півдня України другої половини XIX – початку XX століть : європейські виміри : монографія. Харків : ФОРМ-ЛТД, 2017. 479 с

² Щепакін В. М. Розвиток камерного виконавства у Харкові наприкінці XIX – початку XX ст. у контексті діяльності чеських музикантів / Культура України : зб. наук. пр. Харків. держ. акад. культури ; відп. ред. О. Г. Стахевич. Харків, 2002. Вип. 9 : Мистецтвознавство. С. 162–171.

З 19-го по 20-е століття українська музична культура дуже швидко розвивалася, як це було зазначено вище музична культура набула неаби якого розвитку за допомогою іноземних фахівців. Можна сказати що Україна, а саме Слобожанщина на той час була одною із самих визначних центрів української музики. Для становлення та розвитку української музичної культури стала діяльність видатного композитора Миколи Лисенка. В Україні стає поширеним хоровий рух. Виникають хорові товариства. Було відкрито безліч театрів опери та балету у Харкові, Одесі, Києві та інших містах України. У кінці 19-го на початку 20-го століття набула популярності та зазнала слави Соломія Крушельницька та інші¹. З 1899 по 1909 років було випущено пластинки українською мовою, Леся Українка на той час організовувала дуже багато заходів та експедицій, одними із таких заходів стали етнографічні експедиції по Слобожанщині та Лівобережжю. Після двадцятих років у різних містах України почали масово відкриватися музичні заклади (школи, студії, театри і так далі).

В рамках досліджуваного питання вважаємо за потрібне навести деякі спостереження музичного критика та літератора І. Ліпаєва. Він у своїх працях наголошував на тому, що виконавська майстерність німецьких народних музикантів була на якісно вищому щаблі професіоналізму, ніж всіх інших європейських народів. «Німці збиралися у невеликі оркестри, з струнними й духовими інструментами. Вони не грали на вулиці, а завжди заходили у двір і осідали півколом та грали дуже чітко й складно. Часто в них був навіть свій капелмейстер, особливо якщо оркестр був наполовину струнний, наполовину духовий, однак частіше всього ці оркестри були духові. Німецькі вуличні оркестри (а точніше придворні оркестри) не лише виступають для розваг громадян, але й виступають у громадських місцях: наприклад, у театрах, на каруселях, на народних гуляннях. Ввечері вони ходили по ресторанах, театрах і балаганах, а вдень – по дворах. Вони були

¹ Муха А. І. Композитори України та української діаспори : довідник. Київ : Муз. культура, 2004. С.303

затребуваними музикантами, адже за свої виступи просили не багато грошей, а грали стільки, скільки потрібно було замовникам»¹.

Унікальність виступу німецьких народних музикантів полягає в тому, що, на відміну від чехів, вони часто грали по нотах. Багато музикантів цих оркестрів мали гарну підготовку. За словами Ліпаєва, деякі з них володіли своїми інструментами на артистичному рівні. Пізніше багато з цих музикантів знайшов найкраще місце в провінційних театральних оркестрах Росії та України, найкращі – навіть в оркестрах Імператорських театрів Москви і Петербурга. Деякі працювали викладачами на духових інструментах в провінційних кадетських корпусах та обіймали посади військових капельмейстерів². Описуючи життя німецьких народних музикантів та подальшу трансформацію таких колективів, Ліпаєв писав: «...коли вони приїздили до нового міста, вони знімали спільну квартиру і жили в ній як брати. У південних містах, таких як Харків, вони мешкали в дворах німецьких колоністів. Цікаво, що діяльність народних музикантів з числа німецьких колоністів в Україні майже повністю була зосереджена на задоволенні потреб власних громад»³.

Також, для розкриття теми нашого дослідження є важливими є відомості про неправославні християнські духовні концерти під керівництвом австрійців та німців за походження. Зокрема, у 1853-54 роках у Харкові жив органіст Йозеф Поллак, який керував щонайменше двома концертами, які були присвячені творчості Мендельсона та Моцарта. Йозеф Поллак під час цих концертів виконував партію органа. Ці концерти мали дуже позитивний відгук у харківському суспільстві. Також відомо про виконання колективом на чолі з Поллаком восени 1853 року у Католицькій

¹ Щепакін В. М. Західноєвропейські народні музиканти на теренах України в ХІХ – на початку ХХ століть / Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. / за ред. В. Я. Даниленка. Харків, 2012. № 2. С. 181–183.

² Німецькі поселенці в Україні : історія та сьогодення : монографія. Київ; Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. Вип. 1. С.298.

³ Німецькі поселенці в Україні : історія та сьогодення : монографія. Київ; Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. Вип. 1. С.301.

церкві Реквієму Моцарта, а також про концерт на якому слухачі ознайомилися з музикою Ф. Мендельсона до драми Ж. Расіна на біблійський сюжет «Аталія».

В Україні, а саме в Харкові розвивалось камерне виконавство. Воно також дуже пов'язано із різноманітною діяльністю та із представниками західноєвропейських культур. Камерне виконавство відіграло дуже значну роль у культурному житті Харкова. Західноєвропейський фахівці також відігравали дуже важливу роль у середині 19-го на початку 20-го століття. До 20-го століття камерне виконавство мало не дуже значну роль в Україні в цілому, та виступи музикантів камерного виконавства були дуже нерегулярними. Дуже багато музикантів різних національностей, які на той час жили та працювали у Харкові та за його межами, брали участь у різноманітних концертах, благодійних акціях та зібраннях. Найвідоміші із них це німець Л. Мецнер та О. Маурер, із українців були відомі так звані Ф. Алексеєнко та В. Кочубей. Не всі вони були за освітою музикантами але незважаючи на це багато кому з них дозволяв талант, підготовленість та надмірне бажання виступати на сцені¹.

Переважно кількість усіх харківських камерних ансамблів складали німці, євреї, поляки та чехи, саме вони становили з 1860-х по 1910-ті роки значну кількість виконавців камерного мистецтва у імператорському музичному товаристві. Найбільший внесок у розвиток Харківського камерного виконавства внесла єврейська частина учасників, а спеціалізувались вони в загалом у на струнно-смічковому виконанні².

Повоєнний період (1941-1945). Це період який торкнувся своїми відомими та трагічними подіями та наслідками не тільки Україну, а і увесь світ. В цей період Україна перебувала у складному положенні та тяжкі

¹ Німецькі поселенці в Україні : історія та сьогодення : монографія. Київ; Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. Вип. 1. С.298.

² Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст. Харків : Основа, 2004. С.155.

наслідки відбувалися не тільки серед населення, а ще є у культурному житті України. Дуже величезні втрати понесла Україна у Великій Вітчизняній війні, а саме: масово почали закриватися усі навчальні музичні заклади, було ліквідовано дуже багато інституцій, було розформовано різні творчі колективи такі як оркестрові та хорові, а саме головне що загинуло дуже багато талановитих людей та музикантів. Деякі з них були вивезені у Німеччину на тяжку працю, а деякі просто не повернулися з фронту. У той період Україна втратила дуже багато талановитих світил майбутньої країни. Музична культура України продовжувала розвиватися, але значно в повільних темпах. У воєнні роки дуже багато діячів музичної освіти та культури стали надихатися та передавати всю сутність цих трагічних подій у своїй творчості. Коли велися виступи у лікарнях та на фронтах, усі музиканти намагалися втілити дух перемоги, сили та віри у бійців, щоб ті пам'ятали що коли скінчиться війна, то всі вони повернуться додому до своїх рідних та близьких людей. Солдатам дуже полюбилися пісні у виконавстві музикантів, так як багато із пісень були легкими, запам'ятовуваними та для кожного вони несли щось своє. Текст пісень начебто був спеціально призначеним для кожного окремо.

Після перемоги у війні, серед свідомої української маси, в Україні почало масово формуватися, доповнюватись та зберігатись цілісність української культури. Усе більше і більше українських громадян почало зі свідомістю відноситись до української музичної культури.

У період тих подій поширювалась ідея, музичні твори та свідомість українських творчих особистостей. Усі ці події сприяли тому, що в Україні почали з'являтися нові твори. Все більше і більше композиторів почали створювати щось нове. Дуже багато українських композиторів почали звертатися до історії та фольклору України, та саме через цю призму почали появлятися нові твори, а прикладом послужили такі відомі музичні зразки як «Партизанська картина» Штогаренко, «Слов'янський концерт»

Лятошинського та ін¹. Дуже багатого розвитку під час війни набули щедрі, сердечні та ліричні пісні, які торкалися душі. Під час війни українській музичній культурі перш за все заважало економічне падіння країни. Україна на той час перебувала у дуже складному економічному стані, що не могло не сказатися на розвитку музичної культури України. Не дивлячись на усі труднощі пов'язані з економікою країни та з війною, дуже багато українських діячів та видатних композиторів намагалися через призму складної ситуації пройти до відтворення усіх воєнних подій у своїх музичних творах та продати сильного духу українській музичній культурі в цілому. Вслід за цим можна сказати що Україна після п'ятдесятих років 20-го століття перебувала на новому рівні у своєму розвиненні. Якщо більш детально розглядати розвинення української музичної культури у 20-му столітті можна зрозуміти що у весь період розвитку складався не тільки з видатних музикантів та композиторів а ще із людей які писали та виконували музичний тексти які влаштовували та проводили багато музичних фестивалів та конкурсів, які завжди допомагали музикантам та композитором писати тексти та пісні. Вони відтворювали різні твори, закладали у них дуже багато душі та емоцій, робили цікавий сюжет та навчали нове покоління грати у театрах, співати пісні, навчали композиторській діяльності тощо.

Опираючись на дослідження доктора наук Черкасова який займається дослідженням та розвитку саме музичної педагогіки України, можна зробити висновок що з другої половини 20-го століття у науковців та у педагогів виникають питання щодо навчання та підготовки майбутніх викладачів, які дуже добре у майбутньому готували б молодих кадрів для педагогічних робіт саме у музичній сфері². Перш за все треба було підготувати професійних особистостей які передавали б широкі аудиторії свідомість через звучання

¹ Белікова В. В. Історія української музики: [навчальний посібник] / Валентина Венедиктівна Белікова; МОНМС України. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. – 372 с

² Черкасов В. Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991–2010 рр.): [навчальний посібник] / Володимир Федорович Черкасов. – Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2011. – 380 с.

творів. Черкасов зазначив, що у післявоєнний період було оновлено у вищих навчальних закладах та у різних інститутах спеціальні курси які готували майбутніх музикантів та співаків. Черкасов зазначав що такий факультатив був введений поступово у різних факультетах, зазвичай це були гуманітарні факультети.

У другій половині 20-го століття навчати музикантів почали інститути та вищі навчальні заклади по педагогіці, це були навчальні заклади Харкова, Львова, Києва, Запоріжжя та інших. А починаючи десь із 1970-х років, в Україні дуже сильно зміцнився ріст музичної культури. Поширювалась дуже багато українських композиторських спілок. Усе більше і більше набувають творчості українські митці, композитори та музиканти. Починають проводитися різноманітні концертні заходи, фестивалі різні конкурси. Починаються організовуватися дуже багато музичних фестивалів та зустрічі з видатними та популярними українськими музикантами, композиторами та виконавцями. В цілому коли Україна почала поступово виходити із трагічного минулого, вона почала нібито квітнути, розвиватися, удосконалювати свої навички. Українська музична культура почала линути, линути на весь світ, своїм різноманіттям та барвами. А талановиті фахівці, викладачі та музиканти виконавці, тільки надавали країні не аби якого розквіту та сили.

За кордоном стали відомі українські музичні зібрання та форуми, а саме такі як: «Київ Мьюзик Фест» у Києві, фестиваль музики сучасності «Контрасти» у Львові та інші¹. Усе це продало не аби якого хисту української музичної культури. Все більше і більше різноманітні виконавці із за кордону почали приїжджати до України та брати участь у міжнародних фестивалях, конкурсах та засіданнях. Це призвело до міжнародно-культурного обміну між зарубіжними країнами та Україною. Протягом 20-го століття дуже багато

¹ Національна Спілка композиторів України. Довідник. – К.: Гроно, 2011. – 138 с

талановитих музикантів та викладачів із року в рік доповнювали українську музичну культуру, доповнюючи тим самим джерело української музики.

В Україні дуже важливу роль становила українська фортепіанна музика. Цей процес становлення був дуже важким. Із розвитком української фортепіанної музики вважають такого композитора, піаніста та педагога як Віктор Косенко¹. Його твори відігравали дуже важливу роль у всієї української культури. Віктором Косенко дуже цікавились діти адже саме його творчість переймали юні маленькі музиканти. У його творах дуже чутно було видно Рахманінова, Лисенка та Чайковського. На той час в Україні було дуже багато талановитих піаністів, та лише невелика їх кількість змогла повною мірою наділити українську музичну культуру тими духовними, яскравими, сильними та чутними рисами. Завдяки талановитим піаністам українська музична культура стала ще виразнішою.

Отже, узагальнюючи наведені в розділі факти також зробимо висновок про те, що для німецьких та австрійських народних музикантів характерне було виконання мелодій і побудованих саме на мотивах етнічного фольклору, з творами класичного репертуару, здебільшого нотне виконання музики. Численні музичні представники німецьких колоністів, а також ті, хто приїздив в Україну з Німеччини та Австрії і залишився тут, вже на початку ХІХ ст. були в числі організаторів музичного життя в багатьох губернських та повітових центрах України, зокрема у Харкові. Також вони були серед тих, хто впроваджував професійне навчання музиці не лише серед представників власної національної спільноти, а й серед широких верств багатонаціонального українського суспільства.

В особах К. Бюхнера, Й. Поллака, А. Штадлера, Ф. Шульца та багатьох інших талановитих музикантів найкрупніші культурні центри України, серед них і Харків, мали високоерудованих професіоналів. Їхня

¹ Кияновська Л. Галицька музична культура ХІХ–ХХ століття / Л. Кияновська. — Чернівці : Книги — ХХІ, 2007. — 420 с

різнобічна мистецька діяльність сприяла розвитку в них оркестрового музичного виконавства і вдосконаленню художніх смаків широкої слухатської аудиторії. За участю оркестрів, очолюваних німцями нерідко проходили як гастролі видатних музикантів із європейською славою, так і виступи місцевих солістів, для яких гра з цими колективами ставала потужним стимулом до подальшого професійного зростання.

Значення цих німецьких музикантів в збагаченні музичної культури України тих часів полягало у фаховому і загальнокультурному вихованні місцевих музикантів і значного кола слухачів на кращих зразках симфонічної музики західноєвропейських (здебільшого німецьких та австрійських) композиторів, прищепленні широкій українській спільноті прогресивних європейських музично-виконавських традицій.

ВИСНОВКИ

Українська музична культура XIX-XIX ст.ст. позначена інтенсивним розвитком народної та професійної творчості, становленням концертно-філармонічних осередків, боротьбою прогресивних сил суспільства за освіту, фольклористику, музикознавство. Музичні діячі Наддніпрянської України, Галичини та Буковини сприяли єднанню українського народу, громадили духовні цінності, встановлювали контакти з кращими представниками інших культур, прищеплювали слухачам любов до фольклору, розвивали художньо-естетичні смаки на зразках вітчизняного та світового мистецтва.

Музика розвивалась у тісних зв'язках із літературою, театром, образотворчим мистецтвом. Важливою тенденцією музичного життя було розгортання його у великих і малих містах, окремих селах. Розвиток жанрів музично-театральної, хорової, симфонічної, камерно-вокальної та камерно-інструментальної музики відбувався в нерозривному єднанні з виробленням художньо-стильових норм на засадах народно-національної музичної мови й творчого осмислення досвіду російських і західноєвропейських композиторів.

Обробки народної пісні (хорової та сольної), різноманітні жанри хорової, оперної й інструментальної творчості демонстрували вміння композиторів поєднати розгалужені образно-тематичну та музично-стильову системи українського фольклору із засобами професійної музики. Незважаючи на відсутність українського національного оперного театру, композитори наполегливо працювали в музично-театральній галузі, засвоюючи та розвиваючи складні форми оперного жанру. Високий виконавський рівень драматичних труп, які існували в Наддніпрянській Україні та в Галичині, велика питома вага музичного елемента в їхніх спектаклях зумовили плідний розвиток музично-драматичних жанрів – оперети, водевілю та ін.

Теоретичні праці М.Лисенка і П.Сокальського, присвячені розвитку народної вокальної та інструментальної музики, заклали міцний фундамент української фольклористики, вивели її на передові рубежі європейської музичної науки. Значно збагатилась музично-естетична та музично-критична думка.

У той час також починали свою працю дуже багато музичних закладів України, а також училища, школи та консерваторії, які готували здібних та талановитих музикантів та фахівців. Ще 19 та 20 століття було переломним для української музичної культури та перш за все зазнала перебудов та змін народна творчість України, також вона була десь змінена та доповнена новими елементами. В загалому зміни торкнулися саме музики, вона була розбавлена та доповнена новими темами та елементами. Музика була доповнена елементами які були основані на змінах у суспільному житті саме у час реформ. Стрімко починали поширюватися пісні які були пов'язані із заробітчанською тематикою та із тематикою еміграції та як важко жити на чужбині. Також багато пісень було пов'язано із революційними піснями та про робітничий клас. Багато пісень було написано у роки Великої Вітчизняної війни, вони носили у собі визвольний характер. Під впливом багатьох зовнішніх факторів, українська музична культура розвивалась та набувала чогось нового, а саме почала дуже активно розвиватися міська пісня-романс та аматорська музика. Жанри музичної культури доповнилися та розбавилися народною лірикою та письменницько-композиторською творчістю.

Також саме головне, що можна додати так це то, що українська музична культура у зазначений період так не розвивалася якщо б не втручання західноєвропейських діячів та музикантів, (перш за все німецьких та австрійських) саме завдяки діяльності зарубіжних митців українську музичну культуру вдалося підняти на новий рівень розвитку. Завдяки зарубіжним фахівцям українській музичній культурі вдалося побороти

значну відсталість у багатьох сферах музичного життя, а саме у вокальній, педагогічній музиці, ансамблевої, композиторської, інструментальної та диригентської.

Зарубіжні музиканти та викладачі набувши достатнього досвіду, приїздили на Україну щоб передати свій досвід та навички українським не менш талановитим музикантам, викладачами та студентам, аби обмінятися досвідом, взяти щось для себе та дати щось нове українській музичній культурі. Цим самим музична культура України поступово наповнювалася та розвивалася, а саме головне що таким чином вона набувала усе більше та більше рівня західноєвропейських країн. Взагалі це стосувалося більше музичних колективів, музичних організацій та музичних педагогів. Музиканти та музичні фахівці такі як австрійці, росіяни, українці та німці, були вихованцями різноманітних європейських шкіл, вони вивчали свої та зарубіжні традиції, це все підштовхувало їх на удосконалення музично-культурного русла.

Важко переоцінити значення німецької та австрійської музики для розвитку вітчизняного музичного мистецтва. Цей вплив, знаходив відображення не тільки у репертуарі виконавців, а і в діяльності безпосередньо диригентів, виконавців, музичних критиків та інших фахівців, які походили з німецьких та австрійських земель. Наша робота тільки вступ до великої теми, розкриття якої – завдання для вітчизняної музичної думки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алфераки С. Н. Воспоминания: Сергей Николаевич Алфераки (1850–1919). URL:<http://www.alferkor.ru/reading-room/>.(дата звернення: 17.10.2020)
2. Архимович Л. Музыкальная культура Украины. Москва, Музгиз, 1961. 215 с.
3. Архімович Л. Б. Шляхи розвитку української радянської опери. Київ: Муз. Україна, 1970. 376 с.
4. Асафьев Б. Симфонические этюды. Москва: "Композитор", 2008. 308 с.
5. Белікова В. В. Історія української музики. МОНМС України. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. 372 с.
6. Богданов В. О. Історія музичного мистецтва України від найдавніших часів до початку ХХ ст. : [монографія] . Харків : Основа, 2007. 395 с.
7. Богданов В. О. Концертна практика сольного-ансамблевого і оркестрового виконавства на духових інструментах в Україні у другій половині ХVІІІ – першій половині ХІХ ст. /Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. вузів худож.-буд. профілю України і Росії. Харків, 2006. Вип. 4–6. С. 95–99.
8. Богданов В. О. Сольно-ансамблеве і оркестрове виконавство на духових інструментах у Києві й Харкові (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) / Проблеми взаємодії мистецтва педагогіки та теорії і практики освіти. Мистецтво: від існуючого до виникаючого : зб. наук. пр. / Харків. ін.-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2007. Вип. 20. С. 348–361.
9. Богданов В. О. Становление и развитие профессионального музыкального образования в Харькове : вклад К. Горского / Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України : зб. матеріалів ІV-ої Всеукр. наук.-практ. конф. / упоряд. С. Д. Цюлюпа. Рівне : Волинські обереги, 2012. Вип. 4. С. 142–153.
10. Богданов В. О. Шляхи розвитку духового музичного мистецтва в Україні (від витоків до початку ХХ століття) : дис. ... д-ра мистецтвознавства:

- 17.00.03 – музичне мистецтво / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2008. 449 с.
11. Богданова Л. Д. Из истории становления и развития музыкально-теоретического образования в музыкальных классах и музыкальном училище при Харьковском отделении Императорского русского музыкального общества (1871–1917) / З музично-педагогічного досвіду : зб. ст. / [упоряд. Г. Г. Гадзюк, Г. І. Ганзбург ; заг. ред. А. С. Зареченської]. Харків, 2008. С. 19–31.
 12. Булат Т. Український романс. Київ: "Наукова думка", 1979. 314 с.
 13. Варварцев М. М. Італійці в Україні (XIX ст.) : біогр. слов. діячів культури / [Нац. акад. наук України, Ін-т історії України]. Київ : Ін-т історії України, 1994. 190 с.
 14. Васильчук В. М. Німці в Україні : історія і сучасність (друга половина XVIII — початок XXI ст.) : монографія . Київ : Вид. центр КНЛУ, 2004. 341 с.
 15. Вахраньов Ю. Ф. Клавір і клавірна музика на Україні середини XVII – першої чверті XIX століть в історичних літературних матеріалах / Музична Харківщина : зб. наук. пр. колективу авт. Харків. ін.-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 1992. С. 159–175.
 16. Виткалов В. Г. Українська культура. Сторінки історії XX століття. Рівне : Вертекс, 2005. 640 с.
 17. Вільшанська О. Л. Повсякденне життя міст України кінця XIX – початку XX ст. : європейські впливи та національні особливості ; Нац. акад. наук України України, Ін-т історії України. Київ, 2009. 172 с.
 18. Гайдай О. М. Ідентифікація німецького лютеранського населення Півдня України в контексті музичної культури / Наука. Релігія. Суспільство. 2008. № 4. С. 3–6.
 19. Гарасим Я.І. Нариси до історії української фольклористики: Навч. посіб. Київ: Знання, 2009. 301 с.

20. Гольдштейн М. Э. Пётр Столярский. Иерусалим, 1989. 98 с. (Евреи в мировой культуре : серия биографий ; вып. 12).
21. Гордійчук М. Українська радянська музика: Нарис. Київ: Музична Україна, 1957. 43 с
22. Гордійчук М. Українська радянська симфонічна музика. Київ : Муз. Україна, 1969 . 304 с.
23. Город Харьков 20-х и 30-х годов : по воспоминаниям Ф. О. Рейнгардта// Харьковский сборник : лит.-науч. прил. к «Харьков. календарю» на 1887 г. Харьков : Тип. Губернского правления, 1887. С. 1–28.
24. Грица С. Фольклор у просторі та часі: Вибрані статті. Тернопіль: «Астон», 2000. 228 с.
25. Грінченко М.О. Історія української музики. Київ: Спілка, 1922. 278 с.
26. Гусак Р. Д. Народні музичні інструменти // Історія української музики: У 7 т. Т. 1. Кн. 1: Від найдавніших часів до ХХ століття. Народна музика . Київ: Видавництво ІМФЕ, 2016. 440 с.
27. Довгаленко Н. С. Українська музика ХХ століття : нариси. Одеса : Астропринт, 2009. 120 с.
28. Довженко В. Нариси з історії української радянської музики. Київ, Держ. вид-во образотворчого мистецтва і муз. літератури УРСР. Ч. 2.1967. 248 с.
29. Ершова Л. М. Предыстория открытия на Волыни отделения Императорского русского музыкального общества / Русское музыкальное общество (1859–1917) : история отделений. Москва : Языки славян. культуры, 2012. С. 437–444.
30. Жизнь и деятельность немцев в Харькове (XIX – начало XX столетия)// Книга дома Нюрнберга.URL:<http://www.wiedergeburt.kh.ua/book.html>.(дата звернення: 25.02.2021)
31. Загайкевич М.П. Драматургія балету. Київ : Наукова думка, 1978. 258 с.
32. Задонская Е. В. Быль XIX столетия : (детям моим) : [документ. роман. В 5 т.]. Т. 4 / Е В. Задонская ; [вступ. ст. В. Задонского ; предисл. О.

- Вадбольской, Е. Куколь-Яснопольской]. Харьков : Тип. журн. «Мирный труд», 1909. 414 с.
33. Зинькевич Е. С. Организация и деятельность Киевского отделения РМО : (к 150-летию основания) / Русское музыкальное общество (1859–1917) : история отделений. Москва : Языки славян. культуры, 2012. С. 31–63.
 34. Зінькевич О. С. Ференц Ліст в Україні . Український муз. архів : документи і матеріали з історії укр. музич. культури. Київ : Центр-музінформ, 1995. Вип. 1. С. 105–125.
 35. Золочевський В. Ладно-гармонічні основи української радянської музики (деякі питання народності). Київ: Наук. думка, 1964. 163 с.
 36. Зут Й. Справочник по лютне и гитаре. Москва : Книга по требованию, 2012. 228 с.
 37. Из воспоминаний В. И. Ярославского // Харьковский сборник : лит.- науч. прил. к «Харьковскому календарю» на 1887 г. Харьков, 1887. Вып. 1. С. 29–52.
 38. Історія української дожовтневої музики / Заг. ред. та упоряд. О. Я. Шреєр-Ткаченко. Київ : Музична Україна, 1969. 588 с.
 39. Історія української музики. Т.5. за ред. А.Мухи. Київ: Наукова думка, 2004. 499 с.
 40. Історія української радянської музики : учб. посібник / Л. Архімович, М.Грицюк, Л. Грищенко та ін. Київ : Муз. Україна, 1990. 297 с.
 41. Киреева Т. И. Взаимоотношения географических и социокультурных факторов в музыкальной культуре юго-восточной Украины. URL: http://www.iai.donetsk.ua/_u/iai/dtp/CONF/4_2004/articles/stat44.html. (дата звернення: 17.10.2020)
 42. Киселев В. А. Дворжак в русской периодической печати (1880–1904) : библиография / Антонин Дворжак : сб. ст. Москва, 1967. С. 226–254.
 43. Кияновська Л.О. Українська музична культура / Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівня акредитації. Київ, 2002. 160 с.

44. Кли́н В.Л. Ревуцький – композитор-піаніст. Київ: Наукова думка, 1972. 240 с.
45. Козеняшев Є. А. Костянтин Горський – виконавець і композитор, видатний громадський діяч музичної культури Харкова на початку ХХ століття /Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2006. Вип. 17 : Мистецтвознавство. Філософія. С. 232–240.
46. Козеняшева И. В. Константин Горский и музыкальная культура города Харькова начала ХХ столетия / Костянтин Горський (1859–1924) : матеріали Міжнар. наук.-творч. конф. «Пам'яті Костянтина Горського» : (до 150-річчя від дня народж.), м. Харків, 2009 р. / Генеральне консульство Республіки Польща в Харкові, Польський Дім у Харкові. Харків : Майдан, 2009. С. 67–76.
47. Колесса Ф. Музикознавчі праці. Київ: Наукова Думка, 1970. 592 с.
48. Кононова Е. В. Музыкальное прошлое Харькова и РМО / Русское музыкальное общество (1859–1917) : история отделений. Москва : Языки славян. культуры, 2012. С. 115–147.
49. Кононова Е. В. Пианистическая культура Харькова последней трети ХІХ – начала ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. искусствоведения : 17.00.02 – музыкальное искусство; Киев. гос. консерватория им. П. И. Чайковского. Киев, 1984. 21 с.
50. Кононова О. В. До питання становлення професійної музичної освіти у Харкові ХVІІІ–ХІХ ст. / Музична Харківщина : зб. наук. пр. колективу авт. Харків. ін-ту мистецтв ім. І. П. Котляревського / упоряд.: Калашник П. П., Очеретовська Н. Л. Харків, 1992. С. 175–190.
51. Кононова О. В. Музична культура Харкова кінця ХVІІІ – початку ХХ ст. Харків : Основа, 2004. 176 с.
52. Копица М. Симфонии Б. Лятошинского : Эпоха. Коллизии. Драматургия : Исследование. Київ : Муз. Україна, 1990. 131 с
53. Корній Л. Історія української музики Ч. 3. Київ-Харків-Нью-Йорк, 2001. 314 с.

54. Корній Л., Сюта Б. Історія української музичної культури. Київ : НМАУ імені П.І. Чайковського, 2011. 736 с.
55. Корній Л., Сюта Б. Українська музична культура. Погляд крізь віки. Київ : Муз. Україна, 2014. 592 с.
56. Кравець В. Ф. Сторінки історії Харківського музичного училища ім. Б. М. Лятошинського // З музично-педагогічного досвіду : зб. ст. / упоряд.: Г. Г. Гадзюк, Г. І. Ганзбург ; заг. ред. А. С. Зареченської. Харків, 2008. С. 5–18.
57. Кривець Н. З історії українсько-німецьких музичних зв'язків у ХІХ ст. / Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2014. Вип. 23. С. 67-83
58. Левик С. Ю. Записки оперного певца / Изд. 2-е, перераб. и доп. Москва: Искусство, 1962. 712 с
59. Лисенко М. В. Про народну пісню і про народність в музиці. Київ : Мистецтво, 1966. 68 с.
60. Лисенко М.В. Народні музичні інструменти на Україні. Київ: Мистецтво, 1955.
61. Лісецкый С.Й. Історія української музики (від ХІХ до першої чверті ХХ століття): навч. посіб. для студ. вищ. муз. навч. закл. Київ. Ун-т ім.. Б. Грінченка. Київ : Київ., 2017. 164 с.
62. Луганська К., Щевчук О. Музична освіта у ХІХ столітті. Київ: Муз. Україна, 1991. 210 с.
63. Мар'яненко І. Минуле українського театру. Київ, 1968. 180 с.
64. Матвеева Л. Л. Культурологія : курс лекцій. Київ : Либідь, 2005. 512 с.
65. Миклашевский И. М. Харьковский университет как центр музыкальной культуры Слободской Украины в I половине XIX века / Учені записки ХДУ ім. О. М. Горького. Труды філол. ф-ту. Харків, 1956. Т. 3. С. 29–53.
66. Миклашевський Й. М. Музична і театральна культура Харкова кінця ХVІІІ – першої половини ХІХ ст. Київ : Наук. думка, 1967. 159 с.

67. Мистецтво України : біогр. довід. / упоряд.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський ; за ред. А. В. Кудрицького. Київ : «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 1997. 700 с.
68. Митці України : енцикл. довід. / за ред. А. В. Курицького. Київ : Укр. енцикл., 1992. 846 с.
69. Михайличенко О. В. Нариси з історії музично-естетичного виховання молоді в Україні (друга половина ХІХ — початок ХХ ст.). Київ : Вид. центр КДАУ, 1999. 238 с.
70. Михайличенко О. В. Освітньо-педагогічні аспекти розвитку української музичної культури другої половини ХІХ — початку ХХ ст. : монографія. Суми : Мрія-1, 2005. 292 с.
71. Муха А. І. Композитори України та української діаспори : довідник. Київ : Муз. культура, 2004. 352 с.
72. Муха А.І. Композитори світу в їх зв'язках з Україною. Київ, 2000. 88 с.
73. Німецькі поселенці в Україні : історія та сьогодення : монографія. Київ; Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. Вип. 1. 416 с. (Україна: історія і сучасність)
74. Ольховський А. В. Нарис історії української музики: до 90-річчя Нац. муз. академії України ім. П. І. Чайковського; підгот. до друку, наук. ред., вступ. ст., комент. Л. Корній. Київ : Муз. Україна, 2003. 512 с.
75. Органи України: Інтернет-проект / уклад.: С. Каліберда, Є. Каліберда. URL: <http://www.organy.lviv.ua/cgi-bin/index> (дата звернення: 15.10.2020)
76. Пархоменко Л. Українська хорова п'єса: типологія, тематизм, композиція. Київ: Наук. думка, 1979. 220 с.
77. Полонська-Василенко Н. Історія України. Т. 2 : Від середини ХVІІ століття до 1923 року. 3-тє вид.: 1995. 606 с.
78. Правдюк О. Українська музична фольклористика. Київ, 1978. С. 261-269.
79. Пружанский А. М. Отечественные певцы, 1750–1917 : словарь : в 2 ч. Москва : Совет. композитор, 1991–2000. Ч. 1–2

80. Рекрутські та солдатські пісні. Упоряд. А.Л. Іоаніді, О.А. Правдюк. Київ: Наукова думка, 1974. 623 с.
81. Руденко В. И. Вячеслав Иванович Сук : попул. моногр. Москва : Музыка, 1984. 256 с.
82. Рудчук Ю. А. Духова музика України XVIII–XIX століть : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 – музичне мистецтв ; Держ. акад. керів. кадрів культури і мистец. Київ, 2001. 28 с.
83. Рудчук Ю. А. Особливості музикування на духових інструментах в громадському побуті в Україні у XVIII–XIX століттях / Вісник КНУКіМ : зб. наук. пр. Серія: Мистецтвознавство / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2001. Вип. 4. С. 130–140.
84. Сердюк О.В. Українська музична культура: від джерел до сьогодення (Навч. монографія). Харків: Основа, 2002. 400 с.
85. Степаненко М.Б. Музично-історичні етюди: наукове видання. Київ: «Гроно», 2012. 160 с.
86. Субтельний Орест. Україна: історія. Київ: Либідь, 1991. 512 с.
87. Сюта Б. Впливи німецької характерності в музичній творчості українських композиторів XIX–XX ст. // Українсько-німецькі музичні зв'язки минулого і сьогодення : зб. ст. Київ : Центрмузінформ, 1998. С. 43-50
88. Українська культура : лекції / за ред. Д. Антоновича ; упоряд. С. В. Ульяновська ; вступ. ст. І. М. Дзюби ; перед. слово М. Антоновича ; додатки С. В. Ульяновської, В. І. Ульяновського. Київ: Либідь, 1993. 592 с.
89. Цалай-Якименко О. Музично-теоретична думка на Україні. Київ: Муз. Україна, 1976. 226.
90. Шип С. Музична форма від звуку до стилю. Київ : Заповіт, 1998. 368 с.
91. Щелкановцева Е. М. Из истории харьковских струнных классов. URL: <http://www.elmichsch.narod.ru/Razd3/PraNign34.html>. (дата звернення: 15.10.2020)

92. Щепакін В. М. Западноевропейские традиции в музыкальной культуре Украины конца XIX – начала XX века / Музыкальная культура Беларуси і свету ў навуковым асэнсаванні : навуковыя працы Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Серыя 1, Беларуская музычная культура Мінск, 2014. Вып. 31. С. 202–214
93. Щепакін В. М. Західноєвропейські народні музиканти на теренах України в XIX – на початку XX століть / Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. пр. / за ред. В. Я. Даниленка. Харків, 2012. № 2. С. 181–185
94. Щепакін В. М. Музична культура Сходу і Півдня України другої половини XIX – початку XX століть : європейські виміри : монографія. Харків : ФОП Панов А. М., 2017. 479 с.
95. Щепакін В. М. Неправославні духовні концерти в Україні на початку XX ст. в контексті становлення професійної музично-виконавської культури / Культура України : зб. наук. пр. Харків. держ. акад. культури ; за заг. ред. В. М. Шейка. Харків, 2011. Вип. 35. С. 224–236
96. Щепакін В. М. Розвиток камерного виконавства у Харкові наприкінці XIX – початку XX ст. у контексті діяльності чеських музикантів / Культура України : зб. наук. пр. Харків. Держ. акад. культури ; відп. ред. О. Г. Стахевич. Харків, 2002. Вип. 9 : Мистецтвознавство. С. 162–172.
97. Щепакін В. М. Традиції проведення неправославних духовних концертів в Україні в середині – другій половині XIX ст. в контексті становлення професійної музично-виконавської культури / Культура України : зб. наук. пр. Харків. держ. акад. культури ; за заг. ред. В. М. Шейка. Харків, 2011. Вип. 34. С. 282–290.
98. Щербінін Ю. Л. До історії музичної освіти в Харкові / Українське музикознавство. 1971. № 6. С. 5–14.

Резюме

Німецька та австрійська музика у Харкові в XIX-XX століть

(стр.63 друкованого тексту)

У дипломній роботі висвітлюються питання розвитку української музичної культури в Харкові та в Україні в цілому на протязі XIX-XX ст. Основне питання приділяється впливу зарубіжної, а саме німецької та австрійської музичної культури на культуру України. Також у кваліфікаційному творі було розглянуто питання про розвиток окремих музичних жанрів та традицій різних регіонів України в порівнянні із західноєвропейськими країнами.

Ключові слова: музична культура України, австрійська та німецька музика, жанри, композитори та виконавці.

Resume

German and Austrian music in Kharkiv in the XIXth-XXth centuries

(page 63 of printed text)

The thesis covers the development of Ukrainian musical culture in Kharkov and in Ukraine as a whole during the XIX-XX centuries. The main issue is the influence of foreign, namely German and Austrian music culture on the culture of Ukraine. The qualifying work also considered the development of certain musical genres and traditions of different regions of Ukraine in comparison with Western European countries.

Key words: musical culture of Ukraine, Austrian and German music, genres, composers and performers.